

Sluta skolan!

En lärares tankar och råd till unga föräldrar

Lennart Mogren

Sluta skolan!

En lärares tankar och råd till unga föräldrar

Lenart Mogren

DVD med 4 dokumentärer och intervjuer medföljer boken:

1 <i>Lovisa och Ari</i>	Hemskola i Värmland	10 min
2 <i>Wern Palmius</i>	Skolans dolda mål	27 min
3 <i>John Taylor Gatto</i>	Hur de dolda målen kom till	34 min
4 <i>Soldier Meadows</i>	Hemskola i Nevada, USA	20 min

Omslagsbilden tecknades av Robert Kassman,
klasskompis till mig i Norra Latin.

Jag tror vi gick i tredje ring, LIII, och det var
vintern 1957. Genom åren har jag behållit bilden
som Robert skissade på en sida i en skrivbok.

Den gulnade lappen har legat i ett fotoalbum
och jag har varit noga med att den inte ramlade ur.

Jag har alltid tyckt att bilden gav ett perfekt uttryck
för den leda och avsky jag kände för skolan. Kanske
anade jag redan då att jag skulle komma igen...

Stockholm, november 2003

Grafisk form Elisabeth Mogren

Förlag www.slutaskolan.nu

ISBN 91-631-4450-6

Tryckeri Books-on-Demand, Visby 2003

Förord

Texten ni har framför er har jag tänkt på i många år. Den innehåller både resonerande och analytiska avsnitt och avsnitt som är känslomässiga och personliga. Filmerna på den medföljande DVD-skivan låter er få möta människor, som uttrycker tankar som liknar mina, i bild och ljud. Jag tycker om bägge sätten att återge det jag varit med om och är tacksam för att dagens teknik gör det möjligt att kombinera dem som aldrig förr.

På vägen till färdig bok och DVD har jag fått mycket hjälp och stöd. Förutom de som medverkar direkt i boken vill jag nämna några som med sin närvaro och uppmuntran har varit väsentliga för mig, var och en på sitt sätt.

Tack Amis Halldin, Ulrich & Jeanette Jessen, Ken Kahn, Mikael Kindborg, Ella Lovén, Susanna Lovén, Åke T:son Lovén, Sara Lüdtke, Anna Mogren, Elisabeth Mogren, Karl Mogren, Wern Palmius, Mimi Svanberg, Kerstin Samrell, Janko Svensson och Peter Westöö!

Förutom boken och DVD-skivan har jag gjort en enkel sajt för att kunna komplettera med information som lämpar sig för nätet. Tanken är att de som vill gå vidare och göra mer ska hitta näring där.

Kvarntorpet i november 2003

Lennart Mogren

Basics

Lydnad. Det är skolans mål. Det är viktigt att veta för dig som undrar hur det kommer att kännas att skicka ditt barn till skolans värld i 12 år.

I de officiella målen talas förstås inte om lydnad utan om andra saker. Verkligheten bakom den snälla ytan är tabubelagd och får ej nämnas. Inte så att det finns förbud utan snarare så att det finns en outtalad överenskommelse mellan oss i samhället att inte säga hur det är. Få vet varför. Har du sett filmen The Matrix eller läst Orwells 1984 är det lättare att förstå vad jag menar.

Lustigt nog har alla gått i skolan och vet ju av egen erfarenhet hur skolan fungerar. Den här boken skrivs inte för att du ska få nya insikter, utan för att påminna dig om det du redan vet, men funnit för gott att låtsas som om det inte finns.

Lydnad är just det – att mot sig själv göra det andra befäller. Lydnad är inte bara att göra. Det är lika mycket att se och tänka på ett sätt som andra har bestämt är det önskvärda.

Lärarna i skolan är som väktare på vilken anstalt som helst. Lika lite skyldiga till att skolan får finnas som alla vi andra.

Av de fler än etthundratusen anställda i skolväsendet är många plågsamt medvetna om skolans omänskliga maskinlogik. De gör vad de kan för att underlätta för de barn som är där. Men det räcker inte i längden. Anta att vi skulle kunna börja från början utan att ha en färdig institution att utgå från.

Att vi tillsammans skulle dra upp riktlinjerna för den mångfald olika vägar vi skulle vilja gå för att ge våra barn det som skolan säger sig vilja ge dem. Den som då skulle föreslå ett upplägg som skolan tillämpar i dag skulle förmodligen betraktas som lätt rubbad. Jag skulle tro att de flesta av oss skulle se det upplägget som ett övergrepp mot våra barn. Nu finns skolan där som en fästning mitt i byn. Konsekvensen av att vi inser detta borde bli att vi avvecklar skolan och börjar skissa på nya sätt att lösa de uppgifter skolan säger sig vilja åta sig.

Tiden har gått förbi skolan. För några år sedan var jag medarbetare i ett forskningsprojekt som finansierades av EU, The Playground Project. Det var ett av ett dussintal internationella projekt som tillsammans kallades för Experimental School Environments (ESE) och som riktade in sig på framtidens skolmiljö för barn mellan 4 och 8 år. Vårt projekt handlade om att utveckla barns tänkande med hjälp av ett animerat programmeringsspråk, ToonTalk.

Vi tyckte att barn i åldern 4 till 8 år var i yngsta laget och frågade representanter för EU-kommissionen om

vi inte kunde rikta in oss på en något äldre grupp, 7 till 11 år. Det var uteslutet. Orsak: i åldersgruppen 7 till 11 år räknade EU-kommissionen med att barnen skulle var "förstörda" av för många år i skolan. Detta sades off the record, förstås.

Alltså, bland representanter för EU-kommissionen finns uppfattningen att skolan förstör barns kreativa och självständiga tänkande bara på några få år. EU strävar efter att bli en konkurrenskraftig del av världen i framtiden. Uppenbarligen inser man att den skola som inrättades för att få fogliga arbetarmassor att offra sina liv för en koleldad ångmaskinsindustri är olämplig för framtiden. Att en sådan skola är olämplig för framtiden kan jag hålla med om, fast av andra skäl än just omsorgen om EUs framtida konkurrenskraft i förhållande till USA och Asien. Jag tror att tiden är inne för att lösa upp den statligt kontrollerade obligatoriska skolan. Skolan gör för mycket skada på våra barn.

Det låter som science fiction om jag säger att sociala organismer som skolan har ett eget liv. Organismer vill överleva. För överlevnadens skull måste en organism anpassa sig till sin omgivning utan att ge upp sin särart. Därför har skolan anpassat sig till en värld i stark förändring utan att ge upp sin särart. Alla reformer till trots är skolan en institution som skapat en yttre fasad av progressiva förändringar för att vidmakthålla en isolerad inre värld.

Exempel på inre oförändrade mönster är:

✎ **Skolplikt** - staten ålägger varje svensk medborgare att underkasta sig den utbildning som staten

bestämmer. Vid vite, vilket innebär att medborgare som trotsar den obligatoriska undervisningen tvingas till rättelse av hemkommunen. I skollagskommitténs förslag till kommande skollag, 4 kapitlet med rubriken *Skolplikt och motsvarande rätt till utbildning*, 16§ står det:

”Om en skolpliktig elev inte fullgör sin skolgång och detta beror på att elevens vårdnadshavare inte har gjort vad som kan förväntas för att så skall ske, får hemkommunen förelägga elevens vårdnadshavare att iakttaga sina skyldigheter. Föreläggande får förenas med vite.”

Staten känner att renodlad skolplikt riskerar att verka förlegad, kanske till och med pinsam. Lite rättighet lättar upp! FNs deklaration om de mänskliga rättigheterna, artikel 26:3 säger: ”Rätten att välja den undervisning, som skall ges åt barnen, tillkommer i främsta rummet deras föräldrar.”

Stor skillnad mot den svenska skollagen.

✎ **Lektioner** – arbetspass avgränsas av orubbliga tidsbegränsningar oberoende av arbetets art och omfattning. Med andra ord, eleven får aldrig arbeta färdigt med sin uppgift eller ta itu med en ny uppgift utan att klockan ringer och ger tillstånd. Det lär finnas nya undersökningar som visar att av de 12 år som ett barn går i skolan består 50 procent eller 6 år av väntan. Det gäller alltså den samlade tiden i skolan. Väntan på att få börja, få sluta, få hjälp, få svar, få material och så vidare.

✎ **Betyg** – eleven antas från början vara bristfällig. Från första stund vet alla att de ingår i en rangordning och att bara ett litet privilegierat fåtal kan få full pott i bedömningen av sin duglighet. På så vis känner nästan

alla att de har medfödda begränsningar. De som av skolan bedöms som särskilt bristfälliga kallas för "svaga elever" för att visa att skolan känner medlidande. Ständiga omdömen av prestationer ger en livslång känsla av otillräcklighet som passar utmärkt för en foglig resurs i ett mekaniskt styrt arbete.

✎ **Åldersgruppering** - alla elever delas in i ålders-segregerade grupper. Det anses onaturligt att blanda barn i olika åldrar eftersom skolan anser att barn mognar kollektivt i takt med sin ålder. Undantag kan medges för barn som fötts sent eller tidigt på året eller som i speciella tester visat sig avvika från sin åldersgrupp. Det finns förstås inga vetenskapliga belägg för att detta är en naturlig indelning.

✎ **Klasser** - undervisning sker kollektivt. I grupper. Inte individuellt. Individuellt beteende betraktas som störningar i det system som skolan utgör. Klasserna skolar in de unga människorna i att se sig själva som delar av en klass, utan att ifrågasätta om de vill vara en del av den eller inte. Barnen lär sig att yttre faktorer är avgörande för klasstillhörighet. Inre faktorer, som t ex egna önskemål, lär de sig att se som irrelevanta.

✎ **Isolering** - skolan är sig själv nog. En högre instans, riksdagen, har fastställt, vad skolan ska göra. Kontakt med yttrevärlden behövs ej. Framför allt gäller detta föräldrar som praktiskt taget aldrig vistas i skolan annat än på särskilda visningsdagar, föräldramöten eller som det numera heter - utvecklingssamtal.

Förändringar i omvärlden får aldrig påverka grundläggande mönster i skolarbetet.

Datoriseringen av samhället har därför lett till inköp av en stor mängd datorer och snabba uppkopplingar som bara används undantagsvis. Utåt sett har skolan förstås givit intryck av att "hänga med" och söka information på internet. I verkligheten används datorerna mest som skrivmaskiner. Datorer är avskydda av skolan därför att de ger möjligheter till ett arbetssätt som leder till individuell utveckling utan kontroll av lärare.

Frågan är varför skoldebatten så sällan berör frågan om skolan har något existensberättigande. Skolan finns därför att den finns och tanken att den är borttagen och upplöst kan tänkas bara med stor svårighet och i så fall bara i samband med ett kaotiskt samhällstillstånd.

Antag att skolan inte fanns. Det vi skulle sakna mest akut skulle vara frånvaron av våra barn. Vi är nöjda med att våra barn inte finns i vår närhet. Att ha dem i vår närhet skulle vara störande. Vi ska ju jobba.

Barn skulle finnas och de skulle behöva lära sig saker och de skulle behöva tas om hand. Hur skulle vi klara det?

OK, anta också att vi skulle få lika mycket pengar som nu till ungdomsskolan - ca 50 000 kronor per år för varje elev. Intressant fråga, eller hur? Och inte så lätt att besvara i en handvändning. Vi kan börja med att ta reda på vad skolan faktiskt är och vad vi skulle sakna.

De som skapade skolan som den i princip ser ut i dag, gjorde det för 150 till 200 år sedan. Syftet var att disciplinera arbetskraft för den industri och massproduktion som gjordes möjlig med hjälp av kol och ångmaskiner. Skolan skulle också visa sig utmärkt för att skola in människor till konsumenter av massproducerade varor.

I början möttes den av staten påtvingade skolplikten med motstånd som så småningom mattades. Den preussiska staten blev mönsterbildande. Där skapades redan under slutet av 1700-talet en "idealstat" där medborgaren stod under statligt beskydd och avkrävdes lydnad och lojalitet i utbyte, ungefär som vi är vana vid att se på maffian. Skolan var i Preussen det viktigaste instrumentet för att förverkliga idealstaten. Alla lärde sig sin plats. Förändring och utveckling skapades av en liten, för ändamålet utbildad elit. Massorna skulle styras och göras nöjda.

När skolan blivit en självklarhet som sällan ifrågasätts tjänar den ytterligare ett syfte, nämligen att skapa nöjda konsumenter, inte bara av varor utan också av statligt och kommunalt arrangerad omsorg och ledning.

Vi gör som vi blir tillsagda och köper det som erbjuds. Målet för förändringen som skulle skapas är nära. Vi är tillräckligt nöjda för att låta stat och kommun skapa våra villkor. Social ingenjörskonst talar vi om i Sverige. I det konceptet ingår idéer om hur människor ska kunna anpassas till ett modernt samhälle. Före andra världskriget forskades i rasfrågor. För samhället "odugliga" människor steriliserades. Nazismen i

Tyskland gjorde rasfrågorna känsliga så den vägen fick så med tiden överges. Tills vidare duger skolan bra för samma ändamål. Det viktiga är, liksom i skolan, att verksamheten kan fortgå utan störningar.

Ångfartyget Kanholmen

I den följande lilla berättelsen beskriver jag upplevelsen av min egen skolgång – från 1:a klass till universitetet.

Det är slut nu, det riktigt känner jag i maggropen. Sju år och skolan ska börja. Jag kommer ihåg hur jag började inse något viktigt. Waxhomsbolagets s/s Kanholmen, har lagt ut från Sollenkroka brygga. Det är för långt till bryggan nu. Det går inte att hoppa tillbaka. Det där i maggropen känns med full styrka. Jag tycker så mycket om Kanholmen. På fördäck är jag i ett moln av strömmingsdoft, kryddad med tjära, hampa, lin, olja, ja, allt som lockar till det högsta goda, abborrarna under bryggan, kompisarna på badberget, årbladen i genomskinligt vatten.

Nu är det motsatsen. Skolan, hösten, kylan. Längst ner i förpiken kan man ta sig ner för en brant trappa. Där har Kanholmen en vil-salong. Kojer utefter bordläggningen med mjuk röd plysch. Belysningen är svag och mysig, som i en saga. Ändå känner jag ett kallt drag som oveckligt håller känslan i maggropen vid liv. Mamma är till höger om mig och jag står i en kö med barn på skolgården. Solen skiner blekt på alla som ska börja i jätteskolan, Adolf Fredriks folkskola. Nu är känslan i maggropen inte uthärdlig längre. Jag stänger av den så gott jag kan. Det är så klart och tydligt, hur jag hjälplöst förs över gränsen till dit jag inte vill vara och att det sker nu. Slut.

Så kom Blomman i min väg och strödde stjärnstänk i leran. Min Fröken i tvåan. En sagas tant, en fé som var så snäll att hon måste ha haft en länk till himlen. Hon kom efter jäla kärringen, sura satmaran, förödmjukerskan som spelade dragspel med mitt hjärta. Blomman fick mig att blomma. Några år som var utan ansträngning, som släppte loss mig och lät mig sväva mig fram. Det fanns andra svåra saker då. Blomman var aldrig orsak till oro. En gång när Blomman fyllde år låg jag i influensa. Min klasskompis Arne bodde i samma hus som jag. På eftermiddagen den dan kom Arne med en kartong. I den fanns en assiett med en tårtbit och en tårtgaffel.
- Blomman ville du skulle få smaka, sa Arne.
Snällare än så blir man inte.

Norra Latin. Ingen tillåtelse längre. Mamma har flyttat bort med oss och vi har lämnat pappa ensam. Maggropskänslan fyller himlen och gör att det är kallt, som när solen ska försvinna.

En av de första veckorna stavade jag fel på ordet "noggrann". Jag skrev bara ett "g". Kan det inte räcka med ett? Straffuppgiften blev att skriva en skrivbokssida full med ordet "noggrann" rättstavat. Så rädd var jag, att jag trodde det var "fem" och inte "en" som magistern, Malte, hade sagt. Ganska snart fick jag syn på hur rädd jag var. Det var som att jag delade mig och en del av mig såg den andra mig och tyckte synd om den lille pojken som var så ängslig. Den lille trodde han kunde göra den som straffade snäll, om bara den lille gjorde straffet mera plågsamt för sig.

Åren tuffade på och snart skulle jag lämna skolan. Studenten om ett och ett halvt år. Jag hade redan rökt i flera år. På rasterna gick vi över Drottninggatan och häckade med cigaretterna vid karpdammen på Centralbadets förgård. Samtalen var ofta intensiva och rörde djupa saker. Jag kommer ihåg några skärvor som t ex hur någon sa att när man varit tillsammans med flicka, då var det klart. Då kunde man dö utan saknad. Det låg något i det. Åtminstone tyckte jag det då.

Jag hyste en djup, kall avsky inför allt som skolan stod för. Förmodligen hade jag uttryckt det för gänget då en av oss, en pluggis, vände sig till mig och sa:
- Du går här frivilligt, så då kan du väl inte klaga!

Vad skulle jag svara på det? Hade jag rätt att klaga? För sent för att svara innan klockan ringde in. Det var ju sant. Det fanns ingenting som tvingade mig att gå i gymnasiet. Fast jag visste att det skulle vara kört för mig om jag inte tog studenten. Jag ville komma in i den värld som krävde studenten, om det så bara blev en examen med bottenbetyg som nått och jämt lät mig slinka in. Inte en ansträngning för mycket skulle det kosta mig. Men in skulle jag.

Med tiden blev jag allt skickligare på att göra mig osynlig i klassrummet. Som ett djur som sitter stilla, kollar och smälter in i bakgrunden. Ett läsår kunde gå och jag fick bara någon enstaka fråga. Kompisar, blickar åt sidan och beräkning om kommande skrivningsfrågor, jag hade inga skrupler eller samvetsbetänkligheter inför att lista ut och göra vad som krävdes för att undvika underkänt. Som en femtekolonnare i fiendeland.

Lasse F kom från Norrland i tredje ring. Han kunde knulla, slåss och dricka brännvin. Han var kortväxt och välbyggd. Blev snart skolans bästa basketspelare. Kaxig som fan och nyfiken. Absolut ingen koll. Vi blev kompisar. Vi hade svenska med Malte och analyserade Shakespears "Julius Caesar". Lasse blev ivrig och undrade om inte en tolkning han hade tänkt ut också skulle kunna vara möjlig.
- Nej, svarade Malte.

Lasse såg krossad ut. Jag känner ännu hur illa till mods jag blev inför den slakten. Lasse hade gått rakt in i odjurets gap som slog igen som en björnsax. Ingen koll. Självt vet jag inte om jag skulle ha klarat självkänslan efter sådan smäll.

Universitetet var som att få långpermis innan jag skulle in i nästa fålla och jobba. Här brydde sig ingen om hur eller när jag nådde målen. Det enda som gällde var att ta sig fram. Till ett mål jag valt själv. Inget tjafs. Det gick som en dans.

Konstigt att jag skulle bli skollärare i trettio år. Kanske är det människor som älskat skolan som kommer tillbaka. Och de som hatat skolan. Så illa tyckte jag om skolan att jag ville förstå vad det var som gjor-

de att jag tyckte så illa om något som alla ansåg som mera självklart än allmän värnplikt och försäkringskassa.

Jag tror jag förstår nu. Skolan är inte vad den utger sig för att vara, en givare av kunskap och kompetens. Skolan är en drake som delar ut kinesiska damskor. Det är en skröna om Kina jag hörde talas om som barn. I fina kretsar i Kina fick flickorna små skor som förblev små trots att flickornas fötter växte. Fötterna tvingades bli små klämda klumpfötter, små bonsaifötter att snubbla sig fram genom livet med. Vingklippta fötter. Priset för att få vara med i den klassen.

Tänk att få ge den draken ett dödligt hugg!

Meningen med livet

Kommer du ihåg hur meningslöst du tyckte det mesta var som skolans lärare och läroböcker ville att du skulle lära dig? Att det kändes som om det inte berörde dig? I varje klass jag haft fanns det minst en elev som irriterat frågade:

- Vad ska vi lära oss det här för?

Lärarens svar, och det har gällt även mig, brukade bli svävande och hålla kvar ovissheten. En provkarta på svar kunde vara:

- Det kommer du förstå senare
- Det är viktigt, helt enkelt.
- Det står i läroplanen.
- Det är en del av vårt svenska kulturarv.
- Du behöver veta det här för att förstå andra saker.

Jag har funderat på det där med att vissa saker känns meningsfulla och andra känns meningslösa. Lättast att beskriva är det meningslösa. De flesta håller antagligen med mig om påståendet att meningslösa saker är saker som saknar mening. En självklarhet. Fast egentligen en djup fråga, som berör frågan om mening-

en med livet till exempel. Om du inte har kommit på det, kan jag meddela att meningen med livet är det som du bestämmer ska vara meningen med livet för dig, just nu. För du har rätt att låta meningen med ditt liv förändras allteftersom du växer och får nya perspektiv. Ingen annan än du kan säga vad som är din mening med livet. Klart slut.

Vad jag vill säga är, att vad som känns meningsfullt avgörs av varje individ utifrån den människans helt unika förutsättningar.

För min egen del förstod jag det här med att varje människa är unik först när den kvinna jag delat livet med i nära trettio år plötsligt dog. Hon fanns inte längre. Jag kände henne rätt väl. Vi hade levat tätt ihop. När jag blivit ensam tog det tid innan jag började fundera på att träffa en annan kvinna. Men så småningom kom den tanken. En sen natt kom jag på, att även om jag skulle få möjlighet att välja fritt bland alla de nu levande cirka tre och en halv miljarder kvinnorna som finns, så skulle det inte finnas en enda som skulle ha minnet av ens en liten, miljontedel av alla de upplevelser hon och jag haft tillsammans. Inte i hela kosmos fanns hennes like. Då förstod jag hur unika vi alla är.

I skolan är det så att vi lär oss att det som är vår unika upplevelse av meningsfullhet saknar betydelse. Likt konstnärer, uppfinnare och hantverkare vill vi dela med oss av det vi tycker är vårt meningsfulla och ge till våra medmänniskor. Skolan lär oss att det som har mening och är meningsfullt fastställs av experter och egentligen bara kan förstås av kvalificerade specialister med särskild kunskap.

Vad som sker inne i dig och mig är irrelevant och skolan har inte tid med det. Skolans viktigaste uppgift är på sätt och vis att prägla in detta förhållande så djupt in i unga själar att den föreställningen ska vara i kraft livet ut. Vill du veta meningen med något så gå till experten. Själv har du ingen koll.

Detta sker för att vi aldrig på allvar ska våga oss ut för att söka vår lycka. Lycksökeri är oförenligt med ett modernt och välorganiserat samhälle. Det skulle störa den trygga förutsägbarheten i alla livets skiften.

Några enstaka människor tillåts ta ut svängarna, ja de till och med uppmuntras och höjs till skyarna. Jag tänker på alla som hyllas i media. De får spela rollen av att vara surrogat för våra egna drömmar som vi lärt oss är löjliga, romantiska och framför allt verklighetsfrämmande.

Jag skulle vilja påstå att bara det som upplevs av mig som meningsfullt är det som jag också lär mig med lust och kämpaglädje. Som Emil med sina trögubbar.

Visst kan jag lära mig saker under tvång. Att barn från studievana hem lättare står ut med skolan har en enkel förklaring. Deras föräldrar kan förmedla sin tro att det hägrar en lön för mödan senare, i den förlovade framtiden. I likhet med livet, som ju först kan bli riktigt kul efteråt, i paradiset. Under förutsättning att man gjort läxan.

I skolans klass gäller att läroplanen avgör vad som är meningsfullt för alla i klassen och läraren är den oinskränkte härskaren över hur texten ska tolkas. Det ligger nära till hands att se detta som en fånig nidbild av moderna, kompetenta och framför allt, behöriga lärare.

Alla har vi varit utsatta för skolans prägling och därför även skolans lärare.

När människor i offentlig sektor går in i väggen och bryter ihop, så tror jag att det har göra med att vi som lever i dag är mer medvetna om oss själva och vår situation än vuxna tillät sig vara för ett halvsekel sedan. Av det följer att vi också är mer medvetna om våra medmänniskor och deras situation.

Det är mycket plågsamt att arbeta med människor och bli medveten om att ha en yrkesroll som leder till att människorna vi arbetar med far illa. Många lärare känner sig maktlösa och till slut känner de sin situation som outhärdlig och låter sig drivas till sammanbrott. Som att i förtvivlan köra ett skadat fartyg på grund för att undvika ett totalt skeppsbrott.

För femtio år sedan, när jag gick i skolan, så talade man inte om utbrändhet. Som jag ser det var den tiden präglad av hopplöshet. Det fanns inget utrymme eller förståelse för sammanbrott. Att kämpa till det bittra slutet var den enda väg som fanns att gå.

Därför kan jag se utbrändheten som ett tecken på hopp. Meningslösheten tvingar sig in i lärarnas medvetande och den kommer orsaka sprickbildning i den skadliga skolans murverk. Som Pink Floyd uttrycker saken:

*Hey teacher leave us kids alone
All in all you're just another brick in the wall.*

Det är i sprickan ljuset kommer in

I början av sextioalet infördes experimentstadiet för den nuvarande grundskolan i min gamla skola Norra Latin. Det dröjde inte många år förrän den gamla skolans män kände att tiden för dem var ute. Så gick ryktet bland oss som slutat. Den nya skolans elever var av en annan sort. De visade ingen respekt utan respekt tillbaka. Tidigare hade lärarna inbillat sig att de hade respekt bara genom att de innehade en position. Som adeln i förhållande till bondeståndet.

I LIII hade vi en kvinnlig vikarie. Hon var kvinna och vikarie och därmed hade hon ingen respekt. Vi ville visa henne och oss själva hur vi kunde ge igen. Inte till henne personligen utan till den grupp hon tillfälligt anslutit sig till utan tanke på skydd. Det hade hon behövt.

Den dagen tog vi med oss brännvin och cigaretter till lektionen i en fysiksal. Jag tror ämnet var något så i våra ögon löjligt som hemkunskap. Fysiksalen var som en obduktionssal för medicinare. Fasta bänkar och pulpeter i en brant backe ner till katedern. Taket måste ha

varit en fem, sex meter högt. Ovanför katedern hängde en lampa med en skärm formad som en vid upp-och-nervänd tratt. På lampskärmens plåt hade vi klämt fast en stor smutsig koka med snö. Föreställningen kunde börja.

Vi tog fram cigaretter och brännvin med snapsglas. Tände på och hällde upp. Vattnet började smälta, vi 17-åringar hångarvade åt vikarien som insåg att hon befann sig i ett trängt läge. Hon var på väg att i panik ta sig ut ur klassrummet för att få kollegornas hjälp.

Då tog vi hennes handväska och började gå igenom innehållet med spydiga kommentarer och hot. Om hon skulle komma på tanken att tjalla för kollegorna. Hon började snyfta av förtvivlan och förvirring. Jag kommer inte ihåg vad som hände sen. Något straff för oss var det inte tal om. I min klass gick en del senare bemärkta personer. Fina människor som blivit läkare, präst, arkitekt och en del kända från media.

Poängen med att berätta den här historien är att visa hur det i den gamla repressiva skolan gällde att vara repressiv, annars djävlar, var fan lös. Och för att ta död på myten att det var bättre förr.

Enhetskolan skulle inte vara repressiv. De gamla lärarna knäcktes. En ny typ av lärare ersatte den gamla. Du som läser detta har haft den nya typen av lärare. Om du inte är lika gammal som jag, vill säga.

Den nya typen var inte snällare eller elakare. Jag blev en av dem och vår uppgift var mer att beveka, locka och pocka och vi saknade tillgång till repressiva maktmedel. Eleverna i den nya skolan märkte skillnaden. Utrymmet blev större för sånt som inte hörde sko-

lan till. Trots att skolan i allt väsentligt förblev densamma så fick fältarbetarna, lärarna nya förutsättningar för att göra sitt jobb.

Den farliga nyfikenheten

En vårdag några år tidigare släntrade vi som rökt våra cigaretter tillbaka över Drottningatan. Rasten var slut och vi märkte att det var stilla som det aldrig var när 800 killar skulle in samtidigt genom en port. Vi fick höra att en yngre elev nyss hade hämtats med ambulans. Allvarligt skadad. Därav den stillhet som vi hade känt.

Han hade gått ut på glastaket över ljusgården 18 meter ovanför stengolvet. Det smutsiga glaset sprack utanför en bärande balk, han dråsade igenom och föll handlöst. På första våningen nuddade hans fingrar en utskjutande stuckatur. Fingrarna slog ut en femton centimeter stor bit som följde honom ner de sista metrarna. Hälen slog i först, höften, axlarna och sist huvudet. När han lades upp på operationsbordet på Sabbatsbergs sjukhus var han fortfarande vid medvetande och ville gå upp och komma hem. De flesta tänkbara ben var avslagna. I december var han tillbaka.

Malte var vår klassföreståndare och han ondgjorde sig över elevens tilltag att gå ut på det förbjudna glasta-

ket. Sen lät han oss räkna ut vilken hastighet eleven uppnått vid nedslaget. Han gick i en lägre klass än jag och räknades egentligen inte. Men i hemlighet beundrade jag honom. För att han vågade låta nyfikenheten vinna.

Under sjuttioalet utvecklades skolan till en till synes tillåtande och tolerant plats. I princip var det bara en sak som förändrades, nämligen lärarnas makt att straffa. Jag tror att det var en viktig sak som hände.

När lärarnas makt späddes ut tog eleverna den del som försvann. Bristen på makt att straffa gjorde det mindre angeläget att bete sig på ett speciellt sätt för att undvika straff. Med straff menar jag främst hugg och slag men också den elakhet som tidigare kunde vara helt hämningslös. Repressionen fick ske med subtilare metoder som allmänt gnäll och tjat, psykisk mobbing, betygshot, placering i särskild grupp eller samtal med kurator eller PBU. Många av dessa metoder ansågs förstås inte som repressiva utan mera som stöd till störande elever.

Hur som helst blev utrymmet större för eleverna. Det skapade en generation som blev lite mindre mörbultade av sin skoltid samtidigt som den generationen hade föräldrar som gav sina barn mera materiella resurser. Ungdomskulturen fick utvecklas friare i det nya klimatet hemma och i skolan.

Jag tror detta klimat gynnade den kreativa kraft som släpptes loss under 1900-talets sista decennier, inte minst inom musiken. Som när vilda växter får fäste och spräcker asfalten. De som var barn i skolan på sjuttioalet är nu på väg att bli nästa generations föräldrar. De

är det största hoppet för en upplösning av den skadliga skolan. Många av dem har sett och förstått skolans meningslöshet. De är oroliga för att skicka sina barn dit. För de vet. Deras oro kommer att vidga sprickan i muren.

Vi lever i en representativ demokrati. Representation i alla lägen är något vi lärt oss godta som det enda sättet. Det är en moralisk skyldighet att rösta som påminner om den gamla tidens moraliska skyldighet att gå i kyrkans gudstjänst. Representation är praktiskt, för då slipper man själv.

Steget från att bara låta sig representeras av andra till att överlåta ansvaret till andra är kort. Vilket ansvar? Ansvaret för det egna livet är det jag tänker på. Skolklassen och andra grupper är utmärkta träningstillfällen för att programmera människor att låta sig representeras av andra. En elev är alltid en del av en grupp och betraktas sällan som en individ som representerar sig själv. Undantagen är de som tystnar helt eller slår sönder omgivningen.

I början av 80-talet stod jag och en kvinnlig kollega på Linköping Centrals perrong och väntade på tåget till Stockholm. Vi hade avslutat en veckas lägerskola med en klass som hade många undantag i sig, om man säger så. Veckan hade varit dramatisk, stormig och ömsint. Vi hade alla kommit varann närmare och stämningen på perrongen var lugn och avspänd. Som vi står där kom en av killarna fram till mig och viskade:

- Varför står alla de andra vuxna här så långt ifrån oss? Är dom rädda för oss?

Jag såg mig omkring. Tanterna och farbröderna med portföljer stod i två stora grupper. En med femton

meters lucka på ena sidan om oss och en med femton meters lucka på andra sidan. Jag såg att det var så som han sagt.

- Tyvärr, svarade jag. Mitt svar är att dom är rädda. För dom är ni som något slags aliens. Bäst att hålla säkerhetsavstånd.

Frågan var så oskuldsfull tyckte jag och kände mig beklämd.

Den där incidenten lämnade inte mitt minne. Jag kan känna att rädslan de vuxna på perrongen kände innehöll mera än oro inför närvaron av stökiga ungdomar. Det var rädslan för smärtan i att bli påmind om den starka livskänsla som tanterna och farbröderna hade låtit falla i glömska. Så ser jag det nu.

Tonårstiden är en tid då liv eller död står på agendan. Kärlek, frihet, självständighet, gemenskap, sexualitet, sensualitet, sårbarhet, längtan efter trygghet och vilda äventyr, sanning och lögn och mycket mera – allt är i maxat läge. Metaforerna för ungdom är många. I vår kultur är det en tid som vi vuxna ska ha överseende med. Ungefär som vi står ut med symptomen i en besvärlig men övergående sjukdom. Metaforen med unghästen som rids in, beskriver processen bra. Inskolningsprocessen. Så att alla lyder. Skrittar, travar och galopperar när den osynlige ryttaren manar på.

Skolan som Hal i 2001

I filmen 2001, A Space Odyssey, är ett bemannat rymdskepp på väg till en planet för att utföra ett uppdrag. Skeppet har en dator som övervakar och styr alla tekniska funktioner. Datorn heter Hal. Hal har blivit programmerad mycket skickligt. Ett kritiskt läge uppstår och besättningen bedömer att uppdraget ska avbrytas.

Då visar det sig att Hal har en programmering som gör datorn medveten om de andras avsikt. Hal får en egen vilja och strategi som går ut på att slutföra uppdraget till priset av besättningens liv om så krävs.

Situationen är en bra beskrivning på hur jag ser skolans och lärarnas situation. Skolan är som Hal. En institution som är programmerad att nå målet till varje pris. Lärarna är som besättningen. De märker att något har gått snett, att eleverna inte mår bra. Många försöker vara duktiga och göra allt bättre på olika sätt.

Så småningom blir de utmattade och utbrända i en institution som är programmerad att nå sitt mål. Besättningen i rymdskeppet gör sitt bästa för att vända

skeppet, avbryta uppdraget och återvända till Jorden. Hal vägrar, vänligt men bestämt att ändra sig och inse läget. På olika sätt bryter medlemmarna av besättningen samman eller lämnar skeppet. Detsamma är på väg att hända när det gäller skolan.

Misstag

Är misstag bra eller dåliga? Vi lär oss ju av misstagen, så då är de väl bra, då. Eller? Varje gång som du gjorde ett misstag i skolan blev det en bock i kanten. På min tid var det en röd bock i kanten. Den betydde att jag hade gjort fel. Varje fel räknades. De blev som ett blysänke till ett flöte. Tillräckligt många bockar gjorde att sänket blev så stort och tungt att flötet inte längre orkade hålla sig ovanför ytan.

Kommer du ihåg de där uppkäftiga typerna i din klass som kapade reven mellan flötet och sänket? De flöt iväg på egen hand, obekymrade om bockarna i kanten. De var inte många. Min erfarenhet är att inte så få av dem som kapade linan till sänket var de som kom ut tillräckligt oskadda i livet efter skolan att de orkade köra sitt eget race.

Summan av alla bockar håller människor i schack genom att sänka deras självförtroende så att de blir beroende av andras omdöme för att känna sig OK. Det sägs att barn har lättare att lära sig hur en dator fungerar än vuxna. Om barnet har kvar sitt självförtroende så

kan det stämma. När barnet gör ett misstag i sina försök att nå ett mål på datorn, ser de misstaget som feedback som korrigerar kursen. Det innebär att misstaget blir en lärdom om hur datorn fungerar och reagerar. Det handlar om synsätt. Betraktar du misstagen som ständiga bekräftelser på hur klantig du är, ja då blir du i dina egna ögon klantig och tenderar att upprätthålla den bilden av dig själv. Skolan fungerar så att den upprättar en bild av dig själv som en människa med begränsad förmåga. När bilden väl är på plats fungerar resten av skoltiden till att vidmakthålla och förstärka bilden.

Kommer du ihåg alla pluggisar som fick bra betyg och jobbade hårt för sina fyror och femmor, VG och MVG? Åtskiliga av dem blev inte de framgångsrika människor som alla förväntade sig. Jag tror det beror på att de anpassade sig så helhjärtat att de fick svårt att ställa om sig till en värld som kräver självständiga individer i krävande positioner på karriärsstegen. Det räcker inte att vara Bror Duktig i skolan för att lyckas i livet. Lyckas kan vara att bli överkuckku i en organisation eller en som orkar leva sin dröm om att vara musiker utan att bli stjärna.

Svåra trauman i människors liv kan bli en vändpunkt som leder till att de vänder sin karriär ryggen och ägnar resten av sin tid på planeten till det som har betydelse och glädje för just dem. Jag tror de flesta föräldrar vill att deras barn ska bli lyckliga på sitt eget sätt. Skolan motverkar effektivt det målet. Bara en liten del av eleverna får nå höga mål. Bland annat för att visa de andra att de vid en jämförelse inte räcker till.

En del av er som läser det här fick betygen ett, två, tre, fyra eller fem. De betygen skulle fördelas i klassen efter en klockkurva, med treorna i mitten, omgivna av några tvåor och fyror, vaktade av enstaka femmor och ettor. Läraren kunde säga att tyvärr var fyrorna slut. Visserligen var ditt resultat ganska bra, en fyra faktiskt, men andra hade bättre resultat och därför var fyrorna slut. De räckte inte till för dig. Tough luck, som man säger. Det är bara att ta.

Men, och det här tycker jag är en skam för lärarkåren, fyrorna var inte slut. Visserligen skulle fördelningen av betygen fördelas efter kurvan, men det gällde bara i riket som helhet. Det var naturligtvis omöjligt att bestämma och får främst betraktas som en avsikt.

Alltså, fyrorna kunde möjligen ta slut teoretiskt om man räknade en hel årskurs i Sverige på ca 100 000 elever. Aldrig i en klass. Det var hela tiden helt OK att dela ut bara fyror i en klass om läraren ansåg att eleverna kvalade för det.

Denna felaktiga uppfattning kostade en del av er en plats på en utbildning. Varför gjorde läraren så? Kunde han eller hon inte läsa innantill? Jag kan inte svara på det men gissa kan jag. De otaliga gånger jag påpekade för mina lära kollegor hur det låg till var de ovilliga att lyssna. Uppfattningen att fyrorna kunde ta slut var så utbredd i kåren att det gränsade till trots och svek att avvika från vad de andra gjorde. Deras feluppfattning stämde däremot väl med den dolda läroplan som vill begränsa elevernas självförtroende tillräckligt för att de inte skulle få för sig att förverkliga sina drömmar.

Den heliga blick som ser

- Visst är hon ovanligt fin!

Den nyblivna pappan ser den utsägliga skönheten lysa i varje detalj i sitt nyfödda barns ansikte.

Så får barnet det första tecknet på djup respekt. Respekt kommer av latinets *re* som betyder åter och *spekt* som har grundbetydelsen av betrakta. Det vill säga barnet blir sett. Betraktad som ett heligt under i vardagen.

Reaktionen hos omgivningen på pappans ord blir ofta ett he, he he eller ett ha, ha, ha eller möjligen ett hö, hö hö. Och så kommer det:

- Så säger alla nyblivna pappor om sina barn.

Underförstått – det är lite löjligt att pappan ett tag blir bedårad och tappar kollen. Ungefär lika löjligt som att bli förälskad. När pappans ord i stället är ett uttryck för en stark känsla av hur underbar tillvaron och livet är.

Ett barn som omges av människor som kan betrakta det med den nyblivna pappans heliga blick kommer växa upp i en känsla av att vara sedd. Betraktad och älskad för att hon finns till. Inte för vad hon kan bli eller

vad hon kan åstadkomma. Som vi vet är den vanligaste orsaken till psykiska handikapp och depression känslan av att inte vara sedd och älskad för den man är.

Jag föddes 1939 och på den tiden kallades man A-barn om man som spädbarn fick högsta betyg. A var hämtat från högsta betyget i skolan som var just bokstaven A.

På den tiden skulle spädbarnen ammas och det skulle ske var fjärde timme. Om barnet inte ville ha mjölk när klockan angav att det var dags skulle mamman vänta i fem minuter. Hade barnet då inte ändrat sig blev det ytterligare fyra timmars väntan på en ny chans vid bröstet. Skrik och jämmer från ett hungrigt barn skulle man inte bry sig om, eftersom att bry sig kunde vara skadligt.

Jag tror många har hört det här förut. Vad jag inte visste var att en grupp läkare på 20-talet hade ett möte där fyratimmarsregeln bestämdes. Det skulle vara naturligt att tro att läkare kom fram till beslutet av medicinska skäl. Så var det inte. Alla läkarna var helt klara över att deras beslut var grundat på maktprinciper. Syftet var att bebisar skulle lära sig redan från början att deras egen vilja alltid skulle komma i andra hand. De skulle uppfostras till underkastelse.

Bakgrunden var att medicinska diagnoser av idioter hade visat sig vara felaktiga. De människor som visat att läkarnas diagnoser inte stämde var inte de rätta människorna. De var nämligen välvilliga överklassdamer som hade tagit sig an barn med diagnosen idioti och lyckats få dem att lära sig sånt idioter inte skulle klara av. Det goda resultatet betraktades som ett

ifrågasättande av kompetensen hos den medicinska expertisen som var sanktionerad av staten.

Medicinarna skulle slå tillbaka och sprida budskapet med myndigheternas hjälp, eftersom budskapet tjånade mer än ett syfte.

Föräldrarnas och familjens betydelse i barnets liv har reducerats av stat och myndigheter ända sedan skolan infördes på 1800-talet. Syftet var och är att få kontroll och kunna styra människor i stor skala. I dag tar staten hand om barnet i samband med att amningen upphör, dvs vid ungefär ett års ålder.

Sen är det institutionernas tid – dagis, förskola, skola, idrottsföreningar, ungdomsföreningar, TV och dataspel som tar över. Och de senaste decennierna har övertagandet accelererat och blivit nästan totalt. Barnets tid med föräldrarna har minskat till mycket lite. Statens förakt för familjen har också lett till en politik som gjort föräldrarnas äktenskap till ett affärskontrakt för gemensamt boende, administration av de egna karriärerna och barnens deltagande i olika institutioners program. Mycket litet tid finns kvar för den heliga blick som ser och älskar barnet utan avsikter.

Den som ser och älskar barnet för den hon är gör underverk. Den blicken lockar fram barnets inre rikedomar som barnet vill dela med sig av. Min erfarenhet är att alla barn jag mött i skolan vill lära sig. Utan undantag. Även de så kallade värsta. Eftersom varje barn är helt unikt är varje barns kursplan också helt unik. Med den unika kursplanen uppstår lusten att lära sig och att dela med sig av sina kunskapsgåvor.

Vad göra?

Först och främst – mamma och pappa är viktigast för barnet. I alla lägen. Det bästa ni föräldrar kan göra är att visa att ni omsluter ert barn med er omtanke och värme hela tiden. Om barnet blir missförstått av läraren så kontakta skolan och lägg till rätta. I synnerhet om det är en småsak för världen men en stor sak för ert barn. Visa att ni bryr er tillräckligt mycket för att tåla att ni gör bort er inför barnavårdande myndigheter och skolfolk.

När ert barn i vuxen ålder bara kommer ihåg några enstaka namn på klasskompisarna ska de i minnet känna närvaron av föräldrar som visade att deras barn var viktigt. Barn behöver ibland komma före karriär och värdighet och få visshet om hur mycket föräldrarna bryr sig.

Det kan ni göra för ert barn och det är inte lätt i dag. Det är inte heller meningen att det ska vara lätt. Jag hoppas kunna göra det klart.

När det gäller skolan vet jag av erfarenhet att de flesta lärare avskyr att ha föräldrar i klassrummet.

Orsakerna är minst två. En är att läraren vill jobba utan insyn för att undvika känslan av att bli betygsatt. Inte konstigt med alla de krav en lärare känner och dessutom ställer på andra. Låt mig berätta om min syn på lärarjobbet. Jag har ägnat det ett trettiotal år av mitt liv.

Skollärare är förmodligen ett av världens mest vanliga yrken. En armé av plikttrogna, duktiga, licensierade proffs. Enligt min erfarenhet ett farligt jobb. Inte för att eleverna hotar att sticka ner mig med en kniv eller så. Nej, det är värre än så.

Jag vill slippa, men hur ska jag undvika, att se att det arbete jag utför åsamkar så stort lidande för så många. Inte därför att jag är en dålig och elak människa utan därför att jag har order att tvinga alla i klassen att göra för dem meningslösa saker. Om jag väljer att blunda för detta faktum och inbilla mig själv att mitt skolarbete bidrar till att ge mina elever en utbildning och ett gott självförtroende, då är det illa. Då får jag pressa min insikt ner i omedvetenhet och det åstadkommer två saker. Dels kommer jag att ständigt känna att jag inte räcker till och dels kommer jag arbeta ihjäl mig för att bli kvitt den känslan. Ett slags kortslutning som bränner slut på mina batterier så att de inte längre går att ladda.

Då är det bättre för hälsan att vara cynisk och veta att det inte spelar någon större roll om jag anstränger mig för det kommer ändå finnas en grupp i klassen som funkar i alla lägen och en annan som aldrig får tillräckligt.

Jag känner lärare som anser att de flesta föräldrar är mer eller mindre olämpliga att uppfostra sina barn.

Samma lärare kan ha barn som det går riktigt illa för i sin egen skola. Motsägelsefullt eller hur? Det beror inte på att den läraren är ovanligt korkad. Snarare rädd och olycklig. Splittrad.

Dels i lärarrollen som ständigt ska döma och bedöma elever och indirekt döma föräldrar, allt efter en mall som de fått sig förelagd av samhällets myndigheter.

Dels i föräldrarollen som bara vill skydda barnet från det smärtsamma i att bli nedvärderad. Lärarrollen vinner för det mesta. Läraren, som förälder, hukar sig och vädjar om förståelse av sina kolleger.

Långt bort i tiden finns också en annan tung, bortglömd orsak. Skolan har ett dolt primärt mål, nämligen att skilja barnen från föräldrarnas omsorg och ersätta familjens inflytande med träning i att bli styrd utifrån av ordergivare och lära sig avstå från en egen kursplan i livet.

Skolan blir i det perspektivet en institution som ska bekräfta en träning som börjar redan på spädbarnsstadiet. Och lärarna har uppdraget att verkställa den efterföljande träningen.

Men allra först är det barnavårdscentralerna i Sverige som kommer in på scenen. Orsaken till att barnavårdscentralerna skapades var nämligen statens önskan att låta vetenskapliga metoder ersätta moderliga instinkter som enligt 1920-talets läkare kunde skada barnet.

Bakgrunden till barnavårdscentralerna är så fantastisk att jag vill ge en bild av en del tankar som låg bakom. De finns dokumenterade bl a i en artikel av Kajsa Ohrlander, "I barnens och nationens intresse"

(Studies of Psychology and Education nr 30, Högskolan för Lärarutbildning i Stockholm).

Jag kommer ihåg ett uttryck som ungefär lyder så här: "Det fick barnet i sig med bröstmjölken."

Talesättet har jag tolkat som att när barnet får lära sig något riktigt tidigt i livet, då blir lärdomen liksom en självklar del av barnet. Något som inte behöver reflekteras över, utan som tas som givet senare i livet. Det var nog så de tänkte, läkarna som ville inleda uppfostran av barnet redan samma dag barnet förlöstes ur moderlivet.

I slutet av 20-talet var de styrande i Sverige oroliga. Människornas brist på karaktär, kunskap och moral måste korrigeras. Annars skulle brottslighet, lösdriveri, osedlighet och misär skapa sociala problem som skulle hejda utvecklingen och förstöra landets framtida ekonomi. Läkarvetenskapen uppträdde nu som räddaren i nöden.

Sommaren 1927 samlades den tidens experter på barnavård på Barnavårdskongressen i Musikaliska Akademien i Stockholm. Som representanter för vetenskap och forskning tog Sveriges barnläkare initiativet och formulerade den strategi som skulle rädda landet åt framtiden. De späda barnen var ju landets framtid. Alltså skulle de formas i tid. Det ska krökas i tid, det som krokigt ska bli, som ordspråket lyder.

Mammans moderlighet var enligt läkarna roten till det onda. En mamma tenderade att bry sig alldeles för mycket om sitt barns behov vilket riskerade att barnet senare i livet skulle välja enligt egen önskan i stället för att foga sig i den plats i samhället som staten ansåg

passade bäst. Barnläkarna hade ett program vars främsta syfte var pedagogiskt. Läkarna iklädde sig rollen som uttolkare av vetenskapens mysterier för de fåkunniga. Det var i detta sammanhang som fyratimmarsregeln för amning kom till.

Klockan skulle bestämma när mamma fick ge barnet bröstet. Passade det inte barnet när timmen var slagen fick mamman vänta högst fem minuter. Sen skulle barnet läggas tillbaka och inte tas upp förrän efter ytterligare fyra timmar. Hur mycket det än skrek.

Ur artikeln I barnens och nationens intresse:

"Så menade dr Keller, en av de tyska förgrundsgestalter som man lyssnat till, att fyratimmarsintervallet inte egentligen är så viktigt rent fysiologiskt, utan det är det första sättet att introducera uppfostran. Med fyratimmarsintervallet kan man nämligen lära barnet 'avhållsamhet'. *Minnen kommer till användning. Barnet lär sig avstå sina omedelbara behov, uppskjuta dem, underordna sig moderns vilja. På så vis blir barnet från första dagen i sitt liv uppfostrat (min kursivering).*"

Det är en översättning av budskapet som är lätt att göra eftersom själva konstruktionen också så tydligt motiverades och formulerades i sådana termer. Det var viktigt att inte låta barnet välja själv hur mycket det skulle äta när det gällde flaskuppfödning, bestämma den tidsrymd som varje amning skulle ta, inte låta det ligga kvar och leka med bröstvårtan eller somna vid bröstet osv. Det var samhällsintresset som krävde att barnets anlag och behov inte skulle överlämnas åt moderns okunnighet – eftersom man då inte visste vad som kunde inträffa. Det framstod som nödvändigt att barnläkaren vetenskapligt undersökte, definierade och bestämde barnets behov".

Mot den bakgrund som artikeln beskriver framstår lärarnas förhållande till föräldrar mera begripligt. En av skolans främsta uppgifter är att även efter spädbarnstiden skydda barnen från föräldrarnas inflytande. Det enda samarbete som skolan kan uppmuntra är att föräldrarna tjänar skolan med att se till att deras barn är lojala med skolans mål.

Att bidra med läxhjälp, se till att barnen har gymnastikkläder, inpränta betydelsen av att komma i tid till lektioner, framhäva vikten av att äta skollunch och så vidare är lämpliga sätt att tjäna skolan.

Den förälder som känner till bakgrunden har ett övertag jämfört med den förälder som bara känner ett obestämt obehag i mötet med skolan och dess personal.

Valet står mellan anpassning till skolans önskemål och det egna barnets bästa. Det bästa för ett barn är nämligen en mamma eller en pappa som ställer upp även när det blåser kallt.

Alltså, när du hamnar i valet mellan att vara lojal mot skolan eller lojal mot ditt barn, välj ditt barn. Det är nummer ett.

Har du tänkt på att det finns flera miljoner föräldrar med barn i skola och barnomsorg? År 2003 var antalet barn och ungdomar i förskola och skola följande

Förskola/dagis	721 000 barn	79 000 anställda
6-års/grundskola	984 000 barn	74 000 lärare
gymnasium	313 000 elever	23 000 lärare
Totalt	2 018 000 barn/elever	

Åtskilliga sex miljoner människor är engagerade i skolan varje år som barn, föräldrar eller anställda.

Eftersom jag vet att ingen förälder är likgiltig för sitt barn har jag tyckt det varit konstigt att en så stor intressegrupp saknar makt över den utbildning som de betalar med sin skatt. Varje förälder som kämpar för sitt barn i skolan gör det ensam. Andra föräldrar ställer sällan upp och någon kraftfull oberoende stödorganisation finns inte. Och det leder mig till förslag nummer två. Ta kontakt med andra föräldrar som du känner dig trygg med.

Ett sätt att få insyn är detta som jag praktiserat i flera år. Be klassläraren, klassföreståndaren eller mentorn att arrangera besökstider för grupper av föräldrar som under en månad ska besöka skolan. De ska inbjudas till klassens vardagsarbete som betraktare under en dag. Inte vara med och hjälpa till! Betrakta och se vad som händer. Hur läraren betar sig, hur barnen har det på rasterna, hur det är på lärarrummet, i matsalen, i gymnasalen, på toaletterna och i omklädningsrummen – det vill säga få lite koll på hur barnens studiemiljö ser ut.

Se också till att ni är en liten grupp av föräldrar som kan träffas efteråt och dela med er av dagens intryck. Efter ett sådant besök kan ni tala med ert barn om hur det varit i skolan, för ni har sett, om det så bara är en gång.

Grupptricket kommer ge upphov till att de flesta barnen kommer säga att det är pinsamt att ha er i klassrummet. I synnerhet på mellan- eller högstadiet. Om alla föräldrar kommer blir det lika för alla.

I hemlighet vill barnen för det mesta att mamma eller pappa kommer.

Det kan låta elakt att ni skulle betrakta lärarna och ta in hur de uppträder inför barnen. Ändå låter ni lärarna betrakta och bedöma kvaliteten på era barn. Inte under en dag utan i tolv år.

Så var inte rädda. Jag är inte ute efter att ni ska vara fientliga mot lärarna, lika lite som lärarna vill vara fientliga mot era barn.

En sak kan vara bra att känna till. Lärarna vet för det mesta ingenting om skolans outtalade mål. De tror att skolans främsta mål är att förmedla nyttiga kunskaper.

På senare år har det blivit möjligt att välja skola. Friskolor har kommit tillåtas och de kan vara ett intressant alternativ. Redan från början har lagstiftningen dock gjort klart att kommunerna har rätt att hindra friskolor att bildas om de bedöms hota den kommunala skolbudgeten.

I skrivande stund har media tagit upp en hel del missförhållanden i konfessionella eller religiösa friskolor. Det har gällt både kristna och muslimska friskolor. I reportagen har det ofta lagts stor vikt vid sambandet mellan missförhållandena och det faktum att friskolornas styrts av föräldrarnas önskemål.

Enligt Skolverket fanns det 66 konfessionella eller religiösa friskolor (grundskolor) läsåret 2002-2003 av totalt 539 friskolor, en andel för de religiösa friskolorna på 12 procent.

Allt tyder på att de flesta friskolorna är jämförelsevis framgångsrika när det gäller att tillfredsställa föräldrarnas önskemål för sina barn och att nå bra resultat. Friskolorna är en nagel i ögat på många politiker och

tjänstemän i stat och kommun. Ta reda på vad som gäller i din kommun. Finns där en lämplig friskola kan det vara en möjlighet att få bättre koll på hur ditt barn har det i skolan. Än så länge är det i storstadsregionerna som de flesta friskolorna finns.

Föräldrar, barn och lärande

I maj år 2003 samlades forskare från hela världen på en kongress, 5th World Congress on Brain Injury, för att ta upp frågor som har med hjärnskador att göra. Kongressen ägde rum i min gamla skola Norra Latin, som numera förvandlats till konferenscenter.

Där väckte en forskare från Brasilien, Lucia Willadina Braga, visst uppseende när hon berättade om resultatet av forskning som gällde föräldrars inverkan på barns inläring vid rehabilitering av hjärnskador (Traumatic Brain Injury). Forskningen visade att föräldrarnas närvaro hade ett klart positivt inflytande på barnens inläring både motoriskt och intellektuellt. Resultaten gav också en fingervisning om hur lärarnas roll kan utvecklas i en framtid.

Så här gjorde man i Brasilien. Studien omfattade barn i åldern 4 till 12 år som fått olika svåra hjärnskador och skulle genomgå rehabilitering för att kunna gå tillbaka till en så normal tillvaro som möjligt.

Barnen delades upp i två grupper, A med 44 barn och B med 39 barn. Allt skedde slumpmässigt under

kontrollerade former. Barnens förmåga att röra sig (motorik) och deras intellektuella förmåga (kognition) fastställdes. Inga skillnader kunde observeras mellan grupperna.

Studien pågick i ett år. I Grupp A fick barnen all sin undervisning och träning av sina familjer – främst mamma men också pappa, fastrar och mostrar, far- och morföräldrar och syskon. Grupp B fick sin undervisning av specialister på rehabilitering på sjukhuset 2 timmar om dagen, 5 dagar i veckan.

Föräldrarna till barnen i grupp A fick en två veckors intensivkurs på sjukhuset av alla de specialister som medverkar vid rehabilitering av hjärnskador: neurokirurg, neurolog, ortoped, radiolog, neuropsykolog, ögonläkare, sjukgymnast, arbetsterapeut, talpedagog, näringsfysiolog, socialtjänst och lärare.

Föräldrarnas utbildning varierade från folkskola till universitetsexamen och de flesta hade högstadium till gymnasium bakom sig. Familjerna fick bara använda sig av utrustning som redan fanns i hemmet och ingen ytterligare utrustning delades ut från sjukhuset. En stödgrupp hjälpte varje familj med rehabiliteringsprogrammet. Efter de första två veckornas intensivutbildning av föräldrarna inskränktes kontakten med sjukhuset till ett möte varannan vecka under resten av året.

Efter ett år mättes resultatet med internationellt erkända måttskalor på intellektuell förmåga (WISC) och rörelseförmåga (SARAH Scale). Det visade på signifikant bättre resultat på båda områdena för de barn som undervisats hemma. Skillnader i föräldrarnas utbildning saknade betydelse.

En slutsats som Lucia W Braga drar är att studien pekar på att de professionella experternas roll i framtiden kan komma att övergå till att främst bli rådgivare och stöd till familjer som tar hand om rehabiliteringen. De sista orden i artikeln är:

"This may be the most natural, and less traumatic, alternative for the child." ("Det är kanske det mest naturliga och minst traumatiska alternativet för barnet".)

Min slutsats är att samma sak kan sägas om skolans undervisningsspecialister – lärarna. Jag ska senare ta upp det alternativ som är mest radikalt, nämligen att ta sitt barn ur skolan och undervisa barnet hemma.

Kärnan i lösningen på skolans problem ligger inte i en viss metodik eller ett nytt organisatoriskt upplägg. Universallösningar har presenterats på löpande band de senaste femtio åren och inte en enda har löst problemet. Orsaken ligger förstås i att alla lösningarna har gått ut på att ändra skolan. Det är som att byta motor i en sönderrostad skrotfärdig bil. Jesus uttryckte saken med att avråda från att hälla nytt vin i gamla vinsäckar. De tål inte nytt vin. De spricker. (Matteus 9:17)

Tyvärr, det finns ingen easy fix! Vi har att välja mellan att se hur läget är och samtala om det eller bortse från hur läget är och ta konsekvenserna av att inte se.

Vart ska vi?

Inledningsvis räknade jag upp ett antal grundläggande mönster som skolan envist hållit fast vid och som jag anser är skadliga för en ung människas utveckling till en fri, självständig och kärleksfull person. För att påminna om vilka de var:

- o **Skolplikt**
- o **Lektioner**
- o **Betyg**
- o **Åldersgruppering**
- o **Klasser**
- o **Isolering**

Den riktning jag föreslår skulle sakna alla dessa mönster och bytas mot sin motsats. Detta är vad jag anser det skulle innebära.

Skolfrihet (Skolplikt)

Utgångspunkten som jag har är att alla människor vill lära sig nyttiga och roliga saker. Därför behövs

ingen plikt. En plikt förutsätter att människor spontant skyr kunskap om de kan slippa den. Det tror jag är fel. Däremot krävs tvång för att lära sådant som staten tvingar oss att lära under förnedrande former.

Ansvar för barnens lärande anser jag ligger på föräldrarna. De känner sitt barn bättre än några andra. Samhället ska tillhandahålla resurser i form av pengar, personal och utrustning och ska bistå föräldrarna.

Formerna för hur det hela ska läggas upp måste bestämmas lokalt eftersom förutsättningarna är extremt olika. Det kan å ena sidan gälla föräldrar som vill ge sina barn undervisningen hemma och å andra sidan gälla föräldrar som vill att barnen ska gå i en speciell skola. Så länge inga andra lagar och grundläggande rättigheter kränks ska friheten vara total. Detta är grundtanken i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, artikel 26:3, som säger: "Rätten att välja den undervisning som skall ges åt barnen tillkommer i främsta rummet deras föräldrar."

✎ **Ständig inläring** (Lektioner)

Inläring sker i stort sett hela tiden. Människan är en lärande varelse. Människan är också den mest komplexa varelse vi känner till i hela kosmos. Det gör att varje människa är fullständigt unik. Det finns bara ett exemplar av varje människa. Därför lär sig varje människa unika saker. Det gör att varje inläringssituation behöver skraddarsys för varje individ.

Om man tror att människan är en massvarelse som i stort sett är likadan, ja då kan man behandla människor som en massa som grovt kan delas in i olika

skikt och behandlas med standardiserade program. Visst, alla människor har ögon och öron, men därför tycker jag inte de kan ses som en massa.

Att se människor som en del av en mängd är typiskt för industriell massproduktion. Det blir mycket och snabbt. Kostnadseffektivt och omänskligt.

Människor skapar sina egna inlärningsituationer spontant om de får bra förutsättningar. Risken med att låta människor lära sig själva är att de kan lära sig för mycket. Att de får så mycket kunskap och insikt att de blir egensinniga, tillitsfulla, fria.

Ett samhälle inriktat på konsumtion som vi har idag vill ha en annan människotyp – osjälvständiga, ängsliga vanemänniskor som helst av allt söker ett förutsägbart liv med bara små överraskningar. Människor som längtar efter ett starkt samhälle eller stat. En stat som kan ta hand om alla svaga människor. Ibland tror jag att den äldre generationen bestämt sig för att så måste det vara. Ja, att det är ett idealtillstånd att sträva efter. Men så behöver det inte vara. Vi kan bli fria om vi vill. Och slippa klockan som ringer ut och in.

👉 **Självkänedom** (Betyg)

Jag tror att varje förälder vill ge sina barn styrkan och glädjen i att leva sitt liv till fullo. Leva ut sina drömmar. När jag var i de sena tonåren och satt med mina kompisar och rökte och vi hade tunga samtal om vad livet skulle ge oss, då var vi överens om en sak. Den verkligt stora svårigheten var att veta vilka vilda drömmar vi ville förverkliga eller vilka spännande äventyr vi skulle våga oss ut på.

Om vi bara visste vad vi ville! Om vi bara kände i djupet av oss själva att det här vill jag göra, då skulle vi göra det. Men vi visste inte. Inte säkert. För vi hade förvisso en uppsättning drömbilder från filmer, romaner och veckotidningar. De drömmarna visade sig för bleka och utspädda redan i utgångsläget. En dröm föds och växer inne i människan.

Senare i livet har jag bara kunnat konstatera att visst är det som vi sa en gång. Vet vi vad vi vill i vårt hjärta så är det bara att köra. Då blir vägen målet. Det spelar ingen roll om vi når ända fram. Det finns ingen större trygghet än att veta vad vi vill. Det är därför människor som inte vet vad de vill blir ännu olyckligare när de vinner på lotteri. Innan de hade pengar kunde de skylla på att de inte hade pengar.

Vi behöver veta var vi är då och då. Checkpoint. Positionsbestämning. I så fall är det precisa, konkreta värden vi vill ha. Inte tjafs om en kollektiv position som vi delar med miljoner andra. Utan vår egen unika position.

I slutet av min lärarkarriär var jag så trött på betyg. Då kom jag på ett sätt som hjälpte för stunden. Jag berättade för min grupp i engelska i åttan att det här läsåret skulle jag dela ut en lista på exakt vad som skulle presteras för respektive betyg. Punkterna på kravspecen för de olika betygen var allt från en lista över oregelbundna verb till föredrag på minst 180 sekunder. För varje punkt på listan fanns ett motsvarande prov där ett visst antal poäng gav gränsen för godkänt för det aktuella betyget. Proven kunde avläggas när som helst och hur många gånger som helst.

Ingen i gruppen protesterade. Jag kommer ihåg en

kille som tyckte engelska var jobbigt. Han kom fram till mig efter lektionen och frågade om jag verkligen menade allvar. Jag sa att jag menade allvar. Han visste att jag inte skulle lura honom, om inte annat för att vi var grannar. Sen jobbade han som aldrig förr och kollade hela tiden hur han låg till och klarade sig förstås.

På samma sätt som jag bestämmer inriktningen på min kompetens att framföra fordon att gälla bil, motorcykel, taxi eller lastbil kan lärande unga människor bestämma de steg de vill ta för att få en viss kompetens. Det går att ta fram kristallklara kriterier om viljan finns.

När jag gjort proven för att få körkort för bil är jag intresserad av att få reda på om jag klarade mig. Inget mer. Jag avstår gärna från att bli jämförd med alla andra som tog körkort den månaden i den staden eller i landet som helhet. Det räcker med att veta att jag klarade mig. För jag vet att jag kommer lära mig hela livet som bilförare. Att jag inte slutar lära mig den dagen jag får mitt körkort. Det gäller allt lärande. Positionsbestämningar är bra för att få bättre koll på hur jag ska ta mig vidare. Något annat de är bra för kan jag faktiskt inte komma på. Att veta var jag befinner mig är knappast ett mått på mitt värde som människa.

Alla med alla (Åldersgruppering)

Större delen av mitt liv som lärare jobbade jag i en skola för årskurs 6-9 som låg tre minuters cykelväg från det lilla område jag bodde i. Flera av mina grannar hade barn i den skolan. Då lärde jag mig en sak som jag alltid tyckte var lika fascinerande och lustig.

I skolan umgicks barnen nästan enbart med kompi-

sar i samma ålder. Bara de särskilt tuffa eller på annat sätt högt värderade eleverna fick vara med äldre elever. Efter skolan gick eleverna hem och situationen förvandlades totalt. Plötsligt var det helt självklart att alla i området skulle vara med och leka burken, ett slags kurragömmalek.

Om det var på 40-talet? Nä, 90-talet faktiskt. Alltså alla var med. Ungar som ännu inte gick i skolan var med killar i åttan och spelade fotboll eller hockey när det var is på banan. Det var riktigt rörande att se hur de äldre tog hand om de små barnen och hade stort tålamod med deras fumligheter.

✎ **Självständighet (Klasser)**

Det är först när jag bejakar mig själv till fullo som jag slipper jämföra mig med andra och i stället kan vara uppriktigt nyfiken och intresserad av hur mina medmänniskor har det i livet. Så tror jag det ligger till. Att bli tilltalad som en unik intressant människa är en helt annan sak än att bli tilltalad som en del av en grupp.

Du ser en ung människa i en grupp med andra unga människor. Hur förledande lätt är det inte att tro, att den kille eller tjej vi råkar se i gruppen tycker och tänker i stort sett som de andra unga människorna i gruppen. Och sen behandla den människan som en del av gruppen och glömma att det är en unik särpräglad individ vi har framför oss. Protesterna kan bli förvånande starka, så se upp!

Unga människor behöver lära sig att vara ensamma med sig själva och upptäcka sin inre styrka och rikedom. Vuxna borde ge stöd till sådana erfarenheter.

Fast vi vuxna fasar ofta för ensamheten som det värsta gissel. Ensamhet som liktydig med ångest. Ensamhet är en del av livet och i många svåra val i livet är vi helt utlämnade åt oss själva. Unga människor behöver upptäcka att ensamheten paradoxalt nog är vägen till gemenskap.

Att vara förtrogen och öppen med sig själv skapar det lugn och den inre trygghet vi behöver för att våga utveckla vår särart. Gruppträck och mediala kraftfält kommenderar hårt och obarmhärtigt. Svårt att vara själv i den stormen om barnet är övergivet i en grupp.

Öppenhet och nyfikenhet (Isolering)

Att lära sig matte eller engelska kan bli en rik upplevelse när omvärlden får vara med. I stället för att förskansa sig med tjugo till trettio andra elever i ett rum finns en hel värld att upptäcka och utforska med hjälp av till exempel matte och engelska.

Isoleringen i skolan gäller även ämnen som isoleras från varandra. Det saknas en naturlig förklaring till att verkligheten lämpar sig för uppdelning i skolämnen. Det finns andra förklaringar, som att det passar in i den administrativa modell skolan vill arbeta efter. Det gör det enkelt att sätta betyg, lägga schema, fördela lärartjänster och planera lokalutnyttjandet. Det ger eleverna svag kompetens att självständigt hantera verkligheten utanför skolan. Verkligheten kan bättre utforskas och hanteras när olika aspekter tas med.

I en inläringssituation där föräldrar tar större del av ansvaret och lärare fungerar som rådgivare och stöd skulle omvärlden bli en självklar plats för inläring.

Om en miljon unga människor släpps ut ur skolorna så
får vi räkna med förändringar även i omvärlden.
Förändringar vi behöver tala om.

Mera bruk i baljan, boys!

Rubriken är en ramsa ur en sång som fanns i min ungdom. För att bygga något nytt för våra barn behövs mycket bruk i baljan och många måste hjälpas åt.

Idén att ge ut en bok tillsammans med en DVD fick jag av Amis Halldin. Hon visste att jag var intresserad av att berätta både i text och video. Det var så självklart när det var sagt, men jag såg det inte förrän hon sa det. Det ger något speciellt att se och höra en människa. Något som skalas bort i en tryckt text. Och tvärt om. Att läsa vad en människa säger ger en fokuserad bild. Att höra och se en människa tala ger ett mera känslomässigt och intuitivt intryck. Jag tyckte att båda sätten behövdes.

En del av de tankar som behandlas här förekommer sällan i det offentliga samtalet om undervisning, barn och samhälle. Därför vill jag ge en så fullödlig återgivning av dem jag kan.

I de videodokumentärer som följer med denna bok presenterar jag personer som jag mött. De är människor som tänker självständigt och är intresserade av skolan som socialt fenomen.

John T Gatto är amerikan och Wern Palmius är svensk. Från helt olika lägen i tillvaron har de fått syn på samma mönster och sammanhang. Det är som om två människor med olika språk och kultur skulle ha sett samma film. Deras beskrivning skiljer sig i stil och betoning men det väsentliga budskapet de uppfattat är gemensamt.

Jag har skrivit ut vad de säger utan ändringar, bortsett från redigering av en del upprepningar och utfyllnadsord som är vanliga i talsituationer.

John Taylor Gatto

En eftermiddag i mars 2003 sitter han i en lägenhet på Lower East Side på Manhattan i New York och berättar. John har mycket att säga som sällan kommer till uttryck. Hans bakgrund är först hip reklamkille i New York, som får för sig att lämna ett jobb som börjar tråka ut honom. Han provar på lärarjobb som vikarie. Blir intresserad och utmanad. Skaffar lärarbehörighet. Jobbar i tunga upptagningsområden uppe i Harlem. Utnämns i början av 90-talet till Teacher of the Year både i New York State och New York City. Har insikter som han delger i en serie böcker. "The Underground History of American Education" och "Dumbing Us Down" är några av de mest kända.

Numera arbetar John T Gatto med flera projekt och föreläser runt om i USA.

I min intervju med John målar han upp en bakgrund som förklarar internationella sammanhang bakom skolans tillkomst. Det är en bild som skrämmer och ger mig svindel. En känsla som påminner om det jag skulle känna om jag gått i dimma och plötsligt inser

att jag står vid kanten till en avgrund. En bild som jag egentligen aldrig fått mig beskriven som jag kan komma ihåg.

I svenska historieböcker behandlas den amerikanska revolutionen som en bagatell i jämförelse med den franska revolutionen. Det är begripligt.

1789 exploderade den franska revolutionen, spårade ur, ledde till skräckvälde och lämnade efter sig idéer om ett samhälle präglad av frihet, jämlikhet och broderskap. Ett utmärkt exempel på att sticker du upp går det åt helvete. Därför av största vikt att lära ut.

Den 4 juli 1776 antog den amerikanska kongressen "Declaration of Independence", oavhängighetsförklaringen, som innehöll det som skulle bli utgångspunkten för den amerikanska konstitutionen, som fortfarande är i kraft.

Amerikanerna kastade ut briterne som varit deras härskare. Till skillnad från den franska revolutionen lyckades den amerikanska, och revolutionärerna förverkligade under en period de idéer den franska revolutionen bara talade om. Alltså ett farligt exempel på att sticker upp du kan det gå riktigt bra. Sådana exempel ska bagatelliseras och undvikas.

Den amerikanska revolutionens effekt fram till mitten av 1800-talet var att människor från Europa i USA kunde leva ett liv i frihet. Utan förtryck och förordning från vare sig stat, adel, hov eller kyrka. Ett fullständigt unikt läge som aldrig upplevts i västerlandet i historisk tid. Läskunnigheten var minst lika hög som i dag. Landet sjöd av aktivitet och energi. Det fanns inga centrala hierarkier att anpassa sig till. The sky was the

limit. På riktigt. Människor fick själva bestämma. Och förändra. På gott och ont. We the People.

Det John T Gatto fokuserar på är hur samhällsteoretiker i samklang med finans- och industrimagnater från mitten av 1800-talet och framåt insåg att fortsatt utveckling av en kompetent och frisinnad befolkning till varje pris måste stoppas. Makten skulle vara koncentrerad till ett utvalt fåtal för att skapa en perfekt stat, Utopia. Resten av befolkningen måste inaktiveras och nöja sig med materiell välfärd skapad av massproduktion och masskonsumtion i kontrollerade former. Verktuget för detta skulle vara den obligatoriska skolan.

Det följande är en ordagrann utskrift av intervjun som finns på den DVD som medföljer den här boken. John T Gatto börjar med att säga vad han tycker att skolan är:

"Skolan är en vanebildningsmaskin. Jag anser att skolan är den mest konserverande kraften i länder som USA och Sverige. Men vi borde fråga oss om vissa utmärkande drag i våra samhällen är värda att bevara. De hårda sociala skillnaderna och de djupa inkomstklyftorna är enligt min mening ovärdiga att konservera och ändå – skolan gör det. Skolan får oss att klamra oss fast vid den värld vi känner. I stället för att locka fram det bästa i var och en av oss, vilket skulle ge oss ett samhälle som är omöjligt att förutsäga. Vad skulle då hända?"

Skolan tränar människor att anpassa sig till ett redan färdigt samhälle. Föreställ er samhället i Sverige vid 1500-talet, 1300-talet eller 1000-talet när ni ägnade

er åt människooffer. Hade detta konserverats in i våra dagar, då skulle Sverige se helt annorlunda ut. På den tiden fanns det utrymme att långsamt och stegvis förändra ett samhälles öde.

När den obligatoriska skolan kom rensade den samhället fritt från barn. Skolan bestämde vilka värderingar de skulle ha och hur de skulle se sina medmänniskor. När de släpptes ut (jag tror Sverige har varit bättre än USA på detta) när de släpptes ut från sin erfarenhet i skolan, var de hårt präglade att reagera enligt vissa mönster och få av dem skulle avvika under återstoden av livet.

Som lärare sedan trettio år tycker jag att undervisning i klassrum är något hemskt. Därför att vi gör barn till främlingar för sig själva. Dessutom garanterar vi att deras unika särart och talanger kommer ligga obrukade och effektivt dolda. För skolans viktigaste mål är att få vissa fakta och uppfattningar så hårt inhamrade i minnet, (det är vad tester och prov handlar om) så stadigt präglade, att vi kan förutsäga framtida beteenden.

För att inte bli för långrandig, försök att föreställa er ett kommersiellt samhälle som inte kan förutse hur vi skall äta, klä oss och hur vi vill ha vår framtid. Ett sådant samhälle skulle flyga blint.

När damernas modefärg plötsligt blir mörklila är det inte för att en modedesigner får ett infall, utan efter noggranna marknadsundersökningar om folk är redo att byta från rött till mörklila. Sen drar propagandamaskinen igång. I Sverige liksom i USA börjar de rätta människorna ha mörklila. De rätta från TV och film eller den version av mediala kändisar som man tycker

om. Och så vips skyltas det med mörklila och vi gör oss av med våra röda kläder, trots att de kan vara splitter nya.

Att skolan skapar åsikter kan nog alla hålla med om, men vad som är mindre uppenbart är att skolan skapar en negativ känsla, helt nödvändig för att ett kommersiellt samhälle ska kunna blomstra. Och det är en lågintensiv känsla av missnöje. Så att ingenting du skaffar dig, en bil, en kostym en klänning ingenting gör dig nöjd någon längre tid. Du kastar det eller lägger det långt in garderoben innan det blivit utslitet.

Om man har en produktionsapparat som kan köras dygnet runt är den lönsam bara om den körs i flera skift. Då krävs en befolkning som lätt blir uttråkad, som undviker att reflektera och tänka och som inte kan behärska sin aptit. Som tittarna kan se har jag problem med det, eftersom jag är en god amerikan.

Utan skola, hur skulle en sådan träning, som tar upp till tolv år, hur skulle den kunna ske på annat sätt? Det skulle i så fall bli i en svagare form än nu. Skolan är en vanebildningsmaskin." John T Gatto fortsätter:

"Skolan är ett slags adoption. Du ger bort ditt barn under dess mest formbara år till en grupp främlingar. Du godtar ett löfte, ibland i klartext men oftare underförstått, att staten med sina agenter vet bättre hur dina barn ska uppfostras och utbildas än du, dina grannar, far- och morföräldrar och dina lokala traditioner. Och att ditt barn mår bäst av att adopteras på så vis.

När barnet en gång kan återvända till familjen är det få av dem som vill. Då har deras föräldrar blivit

främlingar. Varför inte? Under barnets viktigaste tid har barnet tagits om hand av främlingar.

Nå, låt oss se närmare på främlingarna. Hur väl vi än vill barnen, hur bra lärare vi än är har vi så lite tid för vart och ett av dessa barn. Vi kan omöjligt veta tillräckligt om de enskilda barnen för att kunna skraddarsy en serie övningar som passar för just det barnet. Jovisst, en del av oss anstränger sig mer än andra men det är bara att inse – tiden räcker inte till. Vad vi gör är att gilla läget. Gör vi inte det blir vi uppsagda eller utfrysta.

Vi godtar statens recept som finns i manualer. Först ska du göra detta, sedan detta och detta och du får lite tid att tala med barnen också. Staten kontrollerar att du följer dieten med att ge nationella prov med jämna mellanrum.

Klarar sig barnen dåligt betyder det inte att de är dåliga läsare eller något annat. Det betyder att de varit olydiga och inte tränat som staten kräver. De stämplas för speciell behandling senare eller till att uteslutas från ansvarsfulla jobb eller från college som är inkörsporten till ansvarsfulla jobb eller behörighet till ansvarsfulla jobb.

Allt detta är uttänkt. Det kom inte till genom att rationella människor sa att vi tar det och det från historien, och nästa generation fortsätter med detta och detta. Upplägget har sitt ursprung från en litet antal platser. Preussen var nog den viktigaste av dessa. Det preussiska experimentet tog raskt hoppet över till USA på 1840-talet. De som propagerade för den preussiska skolan spred sig över landet. De finansiella sponso-

rerna lät uppföra lärarhögskolor. Sen kunde bara de bli lärare som höll med om att experter avgör vad som ska läras ut och lärare utför beställningen. Precis vad den romerske författaren Horatius sa: Mästaren skapar lektionerna. Läraren administrerar lektionerna. Om läraren skapar lektionerna eller avviker från instruktionerna gör man sig av med läraren.”

”Det perfekta samhället. De som skapade skolan var inte mäktiga finansmän utan teoretiker som ansåg att familjen och traditionen stod i vägen för det perfekta samhället, Utopia. Alla Utopia som överlevt uppfinner en allmän obligatorisk skola som är samma för alla. I syfte att uppnå Utopia.

Finansfamiljerna Rockefeller, Carnegie och J P Morgan såg ett annat slags Utopia framför sig. De hade löst problemet att skapa massproduktion med snabba maskiner och såg att materiellt överflöd kunde bli verklighet. Visst, de insåg att de själva skulle bli överdådigt rika, men de var inga odjur. De ansåg att detta materiella överflöd (de trodde inte på en Skapare eller ett liv efter detta) var det bästa en människa kunde sträva efter.

För att nå dit måste familjen bort från scenen och barnen måste bearbetas som råmaterial.

Dessa inflytelserika personer såg till att våldsamt radikala lagförslag lades fram och röstades igenom. De såg till att det fanns pengar för att bygga väldiga kolosser i tegel och tömma samhället på barn. Med lagens hjälp, kom ihåg det!

Om man gav barn och familjer möjligheter att välja,

tog det nog mindre än tio år för många att pröva alternativen. Efter ett decennium tror jag den obligatoriska skolan skulle försvinna helt.

För skolan lär inte ut som barn lär in. Det kan den inte heller! Det är inte vad den är konstruerad för att göra. Skolan är konstruerad för att skapa en förutsägbar, enhetlig och pålitlig produkt. Den ska sortera människor i yrkeskategorier i överensstämmelse med vad de rådande ekonomiska förhållandena kräver.

Era teoretiker i Europa har genom historien varit de första att reflektera över de bästa och mest effektiva sätten att få folken att göra som man vill. De konstruerade statliga institutioner redan tidigt.

Jag ska ge ett exempel som ledde till att folken blev beroende av statens välvilja, att människorna delades upp i samhällsskikt. Det hade en bestående effekt och skedde tidigt.

Vid mitten av 1700-talet var klassdelningen perfekt. Det fanns inte en chans att komma undan om man inte råkade vara en högst ovanlig människa som såg igenom många av de hinder som omgav dem.

Trådarna som styr oss som nickedockor är egentligen skapade i vårt medvetande. Visst finns det militär och polis och andra medel att straffa upprorsmakare men det finns inget sätt att straffa ett stort antal upprorsmakare. Det kostar för mycket att ens försöka om man inte kan tränga in i de uppväxande barnens sinnen så att barnen blir sina egna poliser. Poliser som rapporterar andra barn som inte följer reglerna. Det är så effektivt och kostnadsbesparande och i Europa utvecklades metoderna tidigt.

Låt mig ge ett exempel eftersom ni är lutheraner. Och det är väl bra. Den lutheranska religionen är en av de episkopala religionerna i likhet med den brittiska statskyrkan. Den lutherska läran är ännu ett sätt att göra den politiske ledaren för ett land till Guds representant på jorden.

Lägg märke till vad det innebär. Om den politiske ledaren är Guds representant på jorden, då är alla präster, kyrkoherdar och biskopar skyldiga att rapportera avvikelser från statens direktiv, hela vägen upp till kyrkans högsta, som i sin tur rapporterar till ledaren för staten. I Luthers Tyskland fanns över hundra små furstendömen. Rena dårhuset! Antagligen en fantastisk period. Man kunde gå över gatan eller floden och vara utomlands där allt gjordes annorlunda. Jag vet att jag förenklar detta, men när jag beskriver vad Luther gjorde för att revolutionera och iscensätta föreningen av alla dessa furstendömen, hoppas jag att det ska bli klart vart jag är på väg.

Luther (han var emot katolska kyrkan sen han själv varit katolsk präst) kontaktade de viktigaste furstarna och sa:

- Nyckeln till katolska kyrkan är att tränga in i människors liv och sinnen i hela Europa och i Ryssland. Nyckeln är detta: – att församlingsprästen har rätt att använda en del av kyrkans pengar till välgörenhet. Om några familjer inte har råd med en julmåltid står kyrkan för måltiden. Om en liten pojke borde bli lärling hos en klockmakare, ja då kan församlingsprästen som bor i närheten rycka in och hjälpa till.

Luther sa vidare:

- Vad ni ska göra är att anslå pengar till alla sociala tjänster som den katolska kyrkan nu levererar genom lokala präster och låta den politiska staten ta över ansvaret. Välfärden finns kvar och skolan etc, men nu får man bönfälla den politiska staten i stället. Detta kommer förlama kyrkans järngrepp.

Så skedde i Preussen, Hannover och Sachsen och idéerna spreds genom de tyska staterna och till Skandinavien. Nog för att skandinaverna hade egna varianter men idén var att Staten sågs som den egentlige Fadern.

Begreppet Fäderneland (Vaterland) vet jag inte om det finns i svenskan, fast här hos oss är det Moderland. Staten är Fadern. Om föräldrar inte rättar sig efter faderns visdom ska föräldrarna straffas och går de för långt, då ska familjen splittras och barnen överlåtas till någon som är pålitlig.

Där har ni början till bygget av det Europeiska Imperiet där gradvis de största självständiga staterna har ätits upp av överstatliga organ. Skolan är det viktigaste verktyget i denna process."

"Vi måste hållas i okunnighet. Ett projekt lanserades i slutet av 1800-talet i England med mäktig hjälp av några USA-familjer som ansåg att separationen mellan England och USA var det värsta som hänt mänskligheten. De ville arbeta för en långsiktig återförening av hela den engelsktalande världen som ett land. Det var deras mål och de visste att detta skulle ta väldigt lång tid. Jag ska ge en referens från en oklanderlig källa, som beskrivit hur projektet växte fram.

Tanken var att bilda ett globaliserat samhälle under ledning av människor som i likhet med den brittiska överklassen uppfostrats till att bli fäder och beskyddare av svagare dödliga. Idén utvecklades delvis av Darwins kusin, en berömd intellektuell som hette Francis Galton. Idén innebar att den livssyn och de värderingar som hamrats fram av den brittiska överklassen, att det slags samhälle de format och organiserat skulle omsvepa hela planeten och det skulle ta tid. En stor sak skulle bli en gemensam valuta och ett gemensamt språk och de visste att det var långt dit.

De inledde med att bygga upp tjugotre baser över hela planeten och alla är fortfarande i funktion. Den som finns i USA ligger här på 66:e gatan. Den heter The Council On Foreign Relations. De har olika namn på olika platser. Tanken var att i den klubben samla de bästa, smartaste och mest inflytelserika människorna i hela landet, oavsett ras eller bakgrund och använda de människorna för att basunera ut budskapet om globaliseringens välsignelser.

I en kommande generation i en någorlunda snar framtid kommer alla leva i stort sett samma slags liv, tänka samma tankar och äta samma mat. Det skulle få finnas pittoreska skillnader mellan svenskar och amerikaner och de skulle visas upp vid lokala folkfester någon gång per år eller vid internationella matfestivaler.

Men det viktiga var att man kunde förutsäga människors beteende oavsett om de var svenskar, italienare, amerikaner, nigerianer – därför att de alla bearbetats på samma sätt. Alla verktyg, inklusive massmedia, skulle användas i denna kraftsamling, men det vikti-

gaste verktyget av dem alla var påtvingad skolgång. Påtvingad, eftersom det inte skulle få finnas något val, för de flesta barn i alla fall.”

“Tragedy and Hope: A History of the World in Our Time. Hela berättelsen om detta har lämnats i en underbart lärd bok på 1 400 sidor, skriven av Bill Clintons personlige mentor, Carroll Quigley, professor vid Georgetown University.

Quigley var lärare för historiker och hans anseende är än i dag det allra bästa, men de enda som hört talas honom är historiker av facket. Får du tag på ett exemplar av den boken är du i en lärd mans händer och du har 1 300 tättskrivna sidor framför dig. Jag garanterar att du inte är samma människa när du har tagit dig igenom den och kommer ut på andra sidan.

Hellre än att se idén som förtryck av de fattiga, se det så här i stället. Charles Darwin skrev sin andra berömda bok, alltså inte *Om arternas uppkomst*, utan *Människans härledning och könsurvalet*, som kom ut i USA 1871. Darwin förfinade här sin evolutionsteori.

Jag hoppas ni alla vet att Darwin inte var akademiskt skolad vetenskapsman. Vad Darwin tänkte blev salongernas samtalsämne över hela världen innan någon vetenskapsman visste något. Boken *Människans härledning och könsurvalet* presenterade för de mäktigas kretsar i Europa och USA den mest djupsinniga idé som jag stött på. Helt enkelt detta:

Alla människor kan inte utvecklas. En väldigt liten del av människosläktet kan utvecklas. Alla andra är återvändsgränder utvecklingsmässigt. Särskilt irlän-

darna! Fast det gällde flera. Utan förmåga att utvecklas. Principen han 'vetenskapligt' upptäckt, var att om utvecklingsbara människor fick barn med människor utan förmåga att utvecklas så skulle evolutionen gå baklänges in i 'de virvlande dimmorna i ett förflutet utan gryning'.

Anta att du var en välbärgad person eller en framstående akademiker och tagit civilisationens börda på dina axlar. Du visste att 95 procent av mänskligheten saknade förmåga till utveckling. Vad skulle du tycka var ditt ansvar att göra som ansvarsfull person om du trodde att de flesta kunde förstöra marschen mot den perfekta människan?

Nå, Andrew Carnegie m fl kokade ihop tillägg till planen. En sak som kokades ihop var att ha ett obligatoriskt skolsystem som delade in människor i skikt, så att de konkurrerade med varandra och de utvecklingsbara kunde reserveras för pyramidens topp. Vanligtvis i privata elitskolor men även i vissa allmänna skolor.

Alla andra skulle slåss om de mikroskopiska skillnader som mättes med totalt invalida prov. Jag hoppas det är det rätta statistikordet. Vad jag menar är att proven inte mäter det de säger att de mäter. Om provet säger att någon är en briljant läsare, då är det nästan säkert att personen inte är en briljant läsare. Vad personen kan göra är att gå till en text och med sex, sju eller åtta olika slags information, snabbt ögna igenom texten, kolla upp informationen och kryssa i svarsrutor. Om någon ställer en komplex fråga om den aktuella texten fattar de inte vad det är frågan om. De kan svara på faktafrågor men de kan inte svara på frågor som ber

dem avgöra betydelsen av eller förhållandet till personer. Allt som kräver vad vi kan kalla avancerat tänkande gör dem svarslösa. De kan hämta bitar av information och kryssa för rutor i en checklista. En del av deras hjärna är bortkopplad.

Hur? Genom att öka frekvensen av dessa prov redan från första klass till den grad att god utbildning blir liktydigt med att klara av dessa prov. Och sen kanske de också får en klapp på huvudet av läraren. Men inget går upp mot att få bra resultat på proven. Som alla smarta skulle göra, även om de inte är helt säkra på vad det är som händer, räknar de ut den rätta strategin som gäller. Varför slösa tid med att fundera över saker när du ändå kommer få de där sex eller sju frågetyperna om och om igen ända upp till college? Och klarar du dig bra kommer dina föräldrar och andra auktoriteter säga till dig:

- Vi har en plats reserverad för dig och så småningom en plats för dig på läkarutbildning.

Darwin säger:

- Det utgår ett påbud från biologin. Du kan inte fly från det fack du placerats i. Om du försöker fly undan kommer du att fläcka ner dem som står högre än du. De kommer inte lyfta upp dig. Det är du som drar ner dem. Och om tillräckligt många gör så kommer hela historien att börja gå baklänges. Det händer redan på Irland! (Darwin gillade inte irländarna.)

Ett sätt att åstadkomma detta är att noga dela upp skolan i klasser. Att hålla barnen i skolan länge nog för att försvaga deras kontakt med andra källor till styrka – hemtrakt, traditioner, föräldrar, storebror – och låta

makten gå till läraren, rektorn och sen alla röster som ger order. Folket vet inte hur man står emot makten. Man visar upp exempel på människor som förstört sina liv genom att göra det. Rädslan blir det bränsle som driver de utvecklingssvaga och håller dem på plats för evigt.

Den här beskrivningen är inte lika kort som jag gjort den. Man får lägga mosaik, en bit här och en där. Ensamma verkar bitarna meningslösa. När de läggs samman kan de betraktas som ett sätt att ordna styrningen av människorna och göra dem förutsägbara. Då inser man att det är ett verktyg i managementteori. Att vissa ska lära sig den högre matematiken och den högre läskonsten blir nödvändigt. De kommer, om de sköter sig, ansvara för att leda detta vidare till nästa generation.

Men de flesta av oss måste hållas i okunnighet om planen. Helt upptagna av att trycka på knappar eller se på TV, upptagna av våra enkla nöjen som en pizza och en stor öl och så sova, vakna och åter trycka på knappar. Nödvändigt för den ekonomi dessa människor skapade.”

Så långt John T Gatto.

Uppmärksamhet är högoktanigt bränsle

Inte alldeles lättsmält, eller hur? Om det skulle ligga något i vad John T Gatto säger är det lätt att ge upp. Läget kan kännas hopplöst. Hopplöst om vi tror att vi måste göra motstånd. Det är som att ge sig på Terminator. Gör inte det! Ta hand om dina närmaste och börja reflektera över möjligheten att mycket som sagts i texten hittills stämmer.

Det betyder nämligen att vi, var och en av oss, äger en skatt vi lånat ut till bondfångare för att vi inte förstått bättre. Med den skatten ligger det till så, att den alltid kan begäras tillbaka. För den tillhör oss. Inga advokater behövs. Men vi måste begära den. Annars stannar den i låntagarens bankvalv. Utan vilja fungerar det inte.

Den främsta målgruppen för den här boken är unga människor som föddes på sextiotalet och senare. För det är i er generation jag märkt att medvetenheten är mest utbredd. Att läsa innantill och börja reflektera är

allt som behövs för att få hävstång på hopplösheten. Det gamla samhällets stöttepelare har börjat få det skakigt och anstränger sig fumligt att dölja sprickorna. Det förfall som börjar bli allt mer uppenbart kommer att fortsätta utan vår hjälp. Vad vi behöver göra är att tänka på oss själva och våra barn.

Att få uppmärksamhet är som att tanka högoktignigt bränsle. Eftertraktat. Alltid hög hipfaktor. Spelar ingen roll varför. Uppmärksamhet är alltid eftertraktad för att få en bekräftelse på att mitt jag märks. I barndomen är behovet störst. Då ska det ska tankas bränsle som ska räcka livet ut. Får vi inte vad vi behöver som små, brukar vi kämpa som vuxna resten av livet för att få den bekräftelse vi aldrig fick.

Uppmärksamhet ja, men inte vilken som helst. Ingen billig öststatsoppa som delas ut till duktiga och snälla. Den högoktaniga uppmärksamheten gäller aldrig, som man skulle kunna tro, vad vi gör. Den gäller vad vi är. Vad vi gör för att få bekräftelse är alltid omvägar och verktyg för att nå det vi tror vi inte är värda utan dåd och prestationer. Den uppmärksamhet barn behöver kan inte skiljas från kärlek.

Jag tycker det här är viktigt, för trettio år av lärarjobb och sextiofyra år av liv i största allmänhet, har fått mig att inse att kärlek är det som gäller.

Det andra kommer sen.

Här kommer en liten historia som jag tycker belyser vad jag menar. I den högstadieskola jag jobbade hade vi många elever med svåra uppväxtförhållanden. En kille i nian ansågs behöva en lärare som följde honom och satt med honom på lektionerna. Läraren var en

glad och stark kvinna som gjorde jobbet med glans. En fredag hände det.

NO-lektionen var på väg att börja. Den kvinnliga läraren och hennes elev kom in något sent och hon upptäckte att han hade en snus under läppen. Hon bad honom spotta ut snuset i papperskorgen. Han vägrade. Hon blev lite stressad eftersom alla i klassen och NO-läraren tittade och undrade hur det skulle gå. Den kvinnliga läraren fick ett infall och grep helt resolut med fingrarna i munnen på honom för att få ut snuset. Det smällde direkt. I nästa ögonblick låg hon medvetslös på golvet. Alltför många minuter innan hon vaknade. Helikopter till KS. De fick öppna upp datortomografen som stängt för helgen och till slut komma fram till att hon skulle klara sig utan men.

Varför klippte han till? Jo, i det ögonblick hon grep efter snuset gick hon över gränsen för vad hans mamma skulle ha gjort. Saknaden som hennes fingrar väckte blev för smärtsam. Den måste slås bort. Till varje pris. Det var senare vi i skolans personal fick reda på den bedömning skolpsykologen hade gjort för att förklara förloppet.

Händelsen rapporterades i Aktuellt den kvällen och flera bland skolpersonalen var upprörda. Jag vet inte om den förklaring vi fick var den riktiga men den kändes rätt för mig. Så tror jag det kan fungera. Uppmärksamhet och kärlek är viktiga. Lärare är dåliga surrogat för mamma och pappa.

Wern Palmius

Wern Palmius tar upp fenomenet skolan ur ett svenskt perspektiv, som ger en bild av vår svenska variant av centralstyrning av tänkandet. Det är en sofistikerad variant, mjuk och omsorgsfull. Effektiv och svensk.

Wern Palmius har liksom John T Gatto undervisat större delen av sitt liv. Han har varit en av få manliga lågstadielärare som annars är ett yrke där män tidigare lyste med sin frånvaro. Jobbat som klasslärare, senare med inskolning av flyktingbarn, s k förberedelseklass, och nu verksam som speciallärare på Astrid Lindgrens barnsjukhus. När jag ber Wern om hans syn på vad skolan egentligen handlar om börjar han med att säga:

"Förvara barn. Det är ju lite dubbelt för jag tycker inte man får missa att man måste ha flera perspektiv. Jag tycker skolan är befolkad av en massa människor som är där för att göra bra saker för barn och de gör en massa bra saker för barn. Det ska man inte förminska.

Samtidigt kan man ju inte titta på en organisation utan att se vad organisationen har för yttersta mål och

mening. Och då menar jag inte det som står i något tju-sigt måldokument. För där står det som är politiskt acceptabelt att skriva. Men bakom allting kan man ju fundera på vad som är de främsta målen. Och jag är övertygad om att man skulle hjälpa alla i skolan, lärare, barn och deras föräldrar, om man var tydlig med vad staten har ålagt skolan för yttersta dolt mål.

Med skolan menar jag att det främsta målet över allt annat är att förvara barn. Man kan göra ett enkelt tankeexperiment.

Vi tänker oss en liten, vi kan ta en innerstadsskola på Södermalm i Stockholm. Där bedrivs en medioker undervisning och barnen lär sig ingenting på en hel hösttermin.

Så tar vi en grannskola som är bra på att undervisa men de har ingen koll på ungarna, som är ute och springer på Ringvägen. Vilken står det först om i Expressen eller Aftonbladet? Det är inte om den skolan som har dålig undervisning utan om skolan som inte förvarar barnen. Barnen ska förvaras någonstans så att föräldrarna kan delta i produktionen. Det är nummer ett av skolans dolda mål.

Nummer två av skolans dolda mål, det är att sortera barn. En del ska skolas så att de inte duger något till, så att de kan ta jobb som ingen annan vill ha. Annars skulle de aldrig göra det. Och en del kan man göda framåt så att de kan få elitjobb och delta i samhällsapparaten på ett annat sätt. Gjorde man inte det med skolan så skulle man inte kunna bedriva samhället som det ser ut i dag. Man måste få folk överallt och skolan ska sortera barnen.

Från början var det uppenbart. Man sorterade dels rika och fattiga barn, dels sorterade man ut rätt snabbt vilka som skulle få gå vidare i det som var realskola och det som var folkskola. Men nu låtsas man sen ganska länge att man inte gör det. Ändå vet alla som varit i skolan att sortering sker rätt tidigt.

Det tredje dolda målet är, och det är ju tungt, att se till att folk fogar sig. Och tänker och tycker likadant. Det kan man kalla nationsbygge och det kan väl finnas en poäng i det. Men det finns också en stor fara i detta. För om man har lärt sig att tycka precis likadant så kan ju ingen tala om när de som bestämmer vad man ska tycka, tycker fel. Och det kan vi se runtomkring oss i världen. Det är enklare att se bortom landsgränsen när det går åt pipan.

Nyss skrek man och sjöng lovsånger till Saddam tills statyn var vält. Då sjöng man ingenting längre. Men så länge han fanns där så sjöng man. Det är ju att dra det till sin spets, men makten som skolan hade, den använde Saddam och den använder vi i Sverige också. Det inget tu tal om den saken.

Det är inte länge sen jag satt med ett barn och berättade att det här finns i skolan.

- Om du känner till hur spelet ser ut och vilka regler som egentligen gäller för spelet, då är det enklare att spela det. Enklare än om du ska få det omskrivet i några ord som inte riktigt gäller.

Det tycker jag, det är inte rättvist. De vuxna som är de starka i sammanhanget, de måste ju våga tala om vad det egentligen går ut på. Så kan man få en hel kader med små barn som genomskådar systemet. Det

skulle intressera mig att se hur det skulle se ut!

Man måste veta att det var en pojke som varit med om svåra saker i livet och kände sig hemskt misslyckad. Helt plötsligt fick han en annan vy på sin egen roll i det hela, som en som listigt hade genomskådat hela maskineriet och kunde spela med i det. I stället för att bli den som fick förlorarrollen hela tiden. För det sägs ju att det är något annat man gör varje timma i skolan. Det kan man ju misslyckas med, men det här andra kan man ju lyckas med genom att överlista. Man låter sig inte sorteras. Förvaras gör man väl bäst i att låta sig göra ändå. Det finns ju stränga regler om det. Man kan känna sig nöjd med att veta vad de håller på med.

Jag tycker absolut att det är viktigt att desarmera det enhetliga skolsystemet genom att flera föräldrar väljer tydligare och tidigare vad de vill ha. I stället för att ta bara det som man har hittat på." Wern Palmius fortsätter:

"Det kommer ta lång tid. Det är inte lätt, för vi är själva skolade i systemet. Eftersom jag har ägnat hela mitt liv åt att stanna kvar i skolsystemet så tycker jag att det inte är lätt. För mig har det tagit rätt många år att så något slags frö där jag är och säga:

- Tro inte på det här du ser runtomkring dig! Det finns mera bakom.

Och jag tycker att för det mesta får jag gensvar. Det är klart, jag är en av fångvaktarna. Vad barnen vågar visa mig eller inte, det får jag ta så länge jag sällar mig till organisationen. Men jag tycker också att jag möter föräldrar med en annan respekt när jag insett. Och får

en annan respekt av föräldrarna när jag blottlägger hur organisationens inre väsen är egentligen och att vi tillsammans kan göra någonting annorlunda.

Det är inte alldeles lätt, för jag tror att vi är offer för det vi själva blivit utsatta för och som våra föräldrar också blivit utsatta för. Ska vi bryta ett sånt mönster är det lång väg. Det är ju lite hopplöst för jag tycker det skulle vara kul med en easy fix, men den tror jag inte riktigt på. Det kommer ta lång tid.

Lagen som förbjuder barnaga i Sverige är väl etablerad. Fast när den kom på sjuttioalet sa man att den lagen kommer inte folk bry sig om. Det finns upprörande fall av barnmisshandel fortfarande, men överlag är det en väldig acceptans i Sverige för att man inte slår barn. Det betyder naturligtvis någonting. Det går att förändra och det har ju tagit trettio år. Pröva och slå ett barn ute på ett torg i Sverige så kommer du att få en reaktion från folk. Man gör inte så.

Risken finns ju att man går in i en annans liturgi, något slags nyliberalistikt "Du får välja själv!". Fast egentligen, valet är Coca-Cola hur man än vänder sig. Det blir ingen lättare väg för det finns ett maktbehov någonstans som det här systemet motsvarar. Släpper man loss från den ena makten är det väldigt lätt att någon annan hakar på – som man inte ser lika lätt – därför att man inte vant sig att se det mönstret.

Om makten alltid har samma symboler och samma uniform och ser enhetlig ut, då kan det med tiden lätt bli så att man kan förstå den, även om man är uppfödd i systemet. Men makten kan klä sig på ett annat sätt också och det dröjer innan man får syn på den."

"Bebisen skulle läras att lyda överheten. Under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet skedde det intressanta saker i Sverige med barn som hade stora funktionshinder. Man tog hand om dem och nådde resultat med barnen som man inte trodde var möjliga. Det skedde i samarbete mellan pedagoger och medicinare och det var flera överklasskvinnor som gjorde saker som fortfarande står sig väldigt bra.

Det rörde sig om utvecklingsstörda barn som kvinnorna tog hand om och lärde läsa och sådana saker, vilket barnen inte borde kunna, tyckte man. För de hade av medicinare klassats som idioter och man kunde inte göra något. De var som de var. Det var den allmänna synen. Det blev en prestigeförlust för medicinen i förhållande till pedagogiken. Det passade också in i ett politiskt mönster där man ville ha makt. Män var läkare och kvinnor var pedagoger.

Man slog då till vid ett möte 1927 där barnläkare slog fast vad ett barn är och vad det behöver. Det var helt instrumentellt, med bl a regeln om amning i fyrtimmarsintervall. Syftet var pedagogiskt och inte medicinskt. Barnet skulle lära sig att respektera överheten redan från början genom att överheten bestämde när barnet skulle få mat eller inte, när det ska få kärlek eller inte.

Man enades om hur man skulle uppfostra barn och man klädde det förvisso då i en del medicinska termer, men det fanns ju inget belegg för att det är lämpligt att äta var fjärde timme. Man trummade in budskapet med politisk makt så att det fick totalt fäste i vårt land.

Det var ju läkarna som var de kunniga när det gällde barn och hälsa. De sa att man får inte lyfta upp dem eller skämma bort dem för i så fall kommer de att bli vanartiga.

Går man sen något årtionde framåt, när vi börjar komma fram till paret Myrdal, har de anammat budskapet helt och hållet. En institutionaliserad barnuppfostran som man kan säga kommer därifrån och som blev dagis med tiden. Det lever kvar fortfarande fram på sjuttio- och åttiotalen i Sverige, detta att man tänker sig att barn ska ha mat var fjärde timme och inte får lyftas för mycket och skämmas bort. Bebisen skulle läras att lyda överheten. Föräldern säger när man är hungrig, föräldern säger när man är tillräckligt blöt i blöjan för att bli bytt.

De skulle vara fogliga för uppfostran. Jag tyckte det var intressant när jag senare hörde om det sovjetiska systemet att linda spädbarn. Det levde kvar länge i Sovjetunionen att man lindade spädbarn hårt. De har uttalat samma mål – att barnen ska lära sig att vara fogliga, lydiga och bli duktiga. Om vi tänker på vad vi sa om vad en duktig elev är, en som lyder läraren, då har man lärt sig någonstans hur man är när man är duktig. Och jag tycker det genomsyrar hela språket.

Tänk er att man tar med barnet på en fest där det är många vuxna. Barnet sitter tyst i en hörna och håller på med ett litet pussel så säger de vuxna:

- Så snäll han har varit hela kvällen!

Då har han inte hörts, inte synts. Han har varit på en fest där man ska umgås och vara trevlig, men inte barnet. Det ska helst inte synas. Det ska vara tyst och

snällt och lydigt. Precis vad barnet har förstått. Och det har barnet inte förstått från ingenstans. Det har barnet lärt sig. Och då har man lyckats.

Jag tror inte skolan skulle ha en stor uppfostrande chans om man inte hade lagt på sex, sju år innan av samma budskap. Det startar inte i skolan. Det skulle vara väldigt svårt att få många små fria barn att bli såna de ska vara och gå raka led i skolan.

I Sverige tycker jag vi grundlägger det väldigt tidigt eftersom vi i princip har tagit bort föräldrauppfostran av barnen. Föräldrarna lämnar in sitt barn på dagis och där finns en slags genomsnittlig statskontrollerad godkänd barnuppfostran. Där somligt premieras och somligt inte premieras. Det leder med tiden fram till en sexårsverksamhet och en skola som går hand i hand.

Tänker man sig en storstadsregion där föräldrarna åker klockan sex på morgonen och kommer hem fem eller sex på kvällen i bästa fall och hämtar ut sitt barn så kan man räkna ut hur många minuters föräldrauppfostran det finns per dygn. Då har man lyckats på ett sätt vi skulle tycka vara uppseendeväckande om det handlade om Kina eller någon annan diktaturstat. Här gör vi det och tycker det är bra att det är en kader av utbildade barnuppfostrare som tar hand om barnen.”

Så här fortsätter Wern Palmius:

”En skola för alla. För så där en femton år sedan genomförde Skolverket en utbildning med nästan alla lärare i Sverige. Den hade man bestämt inför genomförandet av Lpo 94. Den hette En skola för alla. Om man nu ska uttala det så. Det kanske är En *skola* för alla

eller just *En* skola för alla eller också *En skola för alla*. Man vet inte vad man ska säga. Uppenbart var att det var *En* och att den skulle vara för precis *alla*.

Det var i brytningstiden när friskolorna kom. Det handlade om att det skulle vara unisont och det skulle vara lika. Man kan fundera på varför vi inte har skoluniform i Sverige. Det hade kanske varit ett mindre ingrepp egentligen, än att ha den här *En skola för alla*.

Och det lever kvar, trots att vi har haft friskolor i Sverige nu i rätt många år och väldigt många fungerar bra, så kommer det ständigt nya artiklar om hur skadliga friskolorna är för folket. De slår ut de andra skolorna, som får behålla det sämre elevmaterialet, säger man. Det tycker jag är intressant.

Att föräldrar som vill välja att göra något annat än det som är statskontrollerat, de ska veta att det är osolidariskt.

Skolsystemet som det är i Sverige och gissningsvis på andra ställen, startade inte med folkskolan på 1840-talet för att det var för få människor som kunde läsa, vilket man har försökt lära barn i skolan i alla år. Det var inte riktigt huvudsyftet med den.

Det egentliga syftet var precis tvärtom. Det var för att det fanns för många som läste fast de inte borde. Då läste de böcker de inte borde läsa. Det ville man för liv och pina inte! Det var en diskussion före 1840 om att inrätta en folkskola i Sverige, men då ville man inte det för då skulle man lära dem att läsa och då skulle de kanske läsa fel.

Kyrkan, försvaret och den politiska ledningen i landet började helt plötsigt se att det här går åt pipan.

- De kommer inte läsa det vi vill att de ska läsa. Det vore rätt praktiskt om de kunde läsa lite grann. Vi måste se till att de läser det vi vill.

Så skapade man skolan och startade läsning av katekesen. (*Katekesen är en kortversion av Luthers lära. Kristendom var det stora ämnet i den första folkskolan. Författarens anm.*) Den pedagogiska tanken var ju inte att små barn skulle begripa ett ord av katekesen. Det man sa var:

- När de blir stora kommer de att minnas att vi har lärt dem det här och då kommer det vara en inarbetad sanning i dem och då kommer det komma fram.

”Man ska lyda överheten” till exempel. Det är ett viktigt budskap i Luthers katekes.

Försvaret hade stor makt över skolan väldigt länge. Man bedrev exercis (träning i att marschera) på skolgårdarna med små skolpojkar på 1800-talet. Det fanns speciella planscher för hur man exerceade, gick hit och dit och hade trägevär. Det är samma disciplin som man använder i försvaret när man ska drilla värnpliktiga.

Det finns ett syfte med det. Man ska se sig som en i flocken, man ska inte se sig som en individ. Individer kan tänka sig göra vad som helst, men grupper gör vad ledaren säger. Det är syftet.

Då menar jag att om man sen tar till sig de barn som har allra svårast att lära, nämligen de utvecklingsstörda och lyckas få dem att göra saker och bli friare än de var, då blir det naturligtvis ett hot mot samma etablissamang som finns bakom den tidiga skolan. Det leder till konsekvensen att man måste dra åt på något sätt. Mönstren är tydliga.”

"En vanlig skolmorgon. Skolan myllrar av tecken på det. En vanlig skolmorgon i en vanlig svensk skola så är dörren stängd till det rum där barnen ska vistas när de ska insupa kunskap. De får inte gå in där.

Läraren öppnar dörren och sen går barnen in på led. Ibland är det lite småtrevligt och man hälsar på dem och säger Hej! och Åh, har du fått en ny klänning! Men ibland går de in på led och så ska de stå vid sin bänk och så ska de hälsa God morgon! Det händer fortfarande i skolor i Sverige. Det är väldigt militärt. Varför är det så?

Man skulle kunna tänka sig att läraren slog sig ner i klassrummet på morgonen och satt och pulade med några böcker. Så kom ett barn in, de hälsade på varann och så gick de och bodde in sig på sin arbetsplats innan själva lektionen började för dan. Som på vilket kontor som helst.

Det är ju sällan man på ett kontor ställer sig på led tills chefen öppnar dörren och marscherar in och står vid skrivbordet och säger God morgon! innan man får sätta sig ner. Ingen skulle tycka det var rimligt, men för barn är det rimligt. Det är lite underligt.

Gymnastiken i skolan ska vi inte tala om. Den bygger bara på disciplin. Gör allting samtidigt och exakt likadant.

Det är klart att det finns en hälsoaspekt och det är viktigt att barnen rör sig och alltihop det där. Det är naturligtvis viktigt att barn lär sig läsa också. Men man lägger med en sak som inte hör dit och det tycker jag är allt svårare att ta med åren. Att det är så. Och det dröjer nog ett tag i systemet innan man ser det."

"Att ta reda på vem man är och var man är. Om jag kör den lilla vals jag gjorde nyss här, om de dolda målen med skolan, då brukar jag få ett:

- Mmm, ja, det har du nog banne mig rätt i! Förfärligt att det ska vara på det viset.

Det är ju väldigt bekvämt också om skolan är bra för barn. Hur fan ska man kunna vara förälder annars?! Det går ju inte. Man måste ju skicka dem någonstans och i Sverige gör vi inget annat än skickar barn till skolan.

Vi är dessutom ett av de få västländer där föräldrar är lagligt pliktiga att skicka sina barn till skolan. Vi har skolplikt. Man kan tänka sig andra system som vi har runt omkring oss, där samhället är skyldigt att tillhandahålla skola, men barn inte är skyldiga att gå i den. Här har man valt att ha plikt på att gå till skolan. Det måste bero på någonting. Man måste inse att barnen egentligen inte skulle vilja göra det eller att föräldrarna inte skulle vilja ha sina barn i den. Annars skulle man inte behöva någon plikt.

Hur skulle det gå om man upphörde med värnplikten och i stället sa:

- Vill ni, kan ni ta på er en grön uniform och gå i skogen. Det går väl bra.

Det är inte så många som skulle göra det då. Nu kanske det har blivit populärt, men när jag var värnpliktig skulle inte en käft gått dit. Det var en plikt, men det är lika mycket en plikt att gå i skolan som det var att göra värnplikt. Det tror jag beror på något. Man är livrädd för att folk inte ska följa systemet. Det tror jag förjänar en viss tanke över vad det kan bero på.

Jag tror att en dellösning är att man börjar fundera på vad det beror på. För man blir inte lika mån om att följa de här plikterna och rätlinjiga idéerna om tänker på dem.

Jag brukar tänka på navigation. Steg 1 i all navigation eller orientering i skogen, om man så vill, är: ta reda på var du är! Ser du var du är, kan du ta dig till Steg 2: vart vill du komma?

Ibland är det väldigt bra att titta bakåt och fundera över: hur kom jag hit?

Som seglare vet man åtminstone att det inte varit något grund på vägen dit man är. Att ta reda på vem man är och var man är, det tror jag varje människa ska göra. Alltid. Och kolla på omgivningen. Vad är det runt omkring här? Då kan man se makten som står där.”

*

Hemundervisning – kan de va nåt?

När Wern Palmius ställer frågan om vart du vill komma så finns det inga färdiga svar. Det är helt nytt territorium för oss alla. Gissningar, visioner, drömmar kan hjälpa oss att hitta. Men det är inte som att ta tåget till Malmö. Friskolorna är ute i gränslandet till något annat men ger inget svar i facit.

Hur går man över gränsen, ut ur skolan? Ja, ett sätt är förstås att som uttrycket lyder "Ta sin Mats ur skolan". Går det? Vi har ju talat om skolplikt. Det finns undantag.

Av de 1 200 000 elever som går i skolan varje år i Sverige har 100 elever fått tillstånd att bli undervisade hemma. Då talar jag inte om de elever som får hemundervisning av skolans lärare för att de råkat ut för något som under en period hindrar dem från att fysiskt närvara i skolan. Det gäller i stället föräldrar som varit angelägna att själva ta hand om undervisningen. I en bilaga finns ett brev skrivet på engelska till en person i England som ville ha den svenska regeringens syn på fenomenet hemskola.

Översättningen av skolministerns brev är min och inte godkänd av någon myndighet. Länk till denna text och andra sidor på nätet som kan vara av intresse finns på www.slutaskolan.nu.

Tänk er ett barn som är hemma med mamma hela dagarna och har skola vid köksbordet. Jag tror tanken väcker obehag hos många. Som en skräckhistoria om barn som hålls instängda från världen. I alla fall var det min första reaktion. Sen började jag undra om det var min egen reaktion eller om den kom utifrån. Svårt att svara på förstås. En sak var i alla fall klar. Det var fråga om en fördom. Det vill säga att jag hade reagerat på något okänt med att tycka det verkade lite skumt, minst sagt, utan att veta ett dyft i själva sakfrågan.

Till exempel tänkte och kände jag att barn måste få vara med andra barn. Hur skulle barnen annars kunna lära sig umgås med andra människor?

Är det inte så att barn som inte har gått på dagis har svårt senare i skolan? Såna barn kan väl inte så lätt klara att vara i grupper! De blir väl kufar som mobbas.

Så där snurrade tankarna i mitt huvud när jag hörde talas om hemskola.

Det var när jag började reflektera över de här reaktionerna som jag insåg, med viss förfäran, att det var så här jag hade präglats. Jag tänkte tankarna spontant och då måste de ju vara mina, trodde jag. Det var de inte. Det innebär inte att de är rätt eller fel. Bara att de inte är mina.

Ungefär som jag kommer ihåg det obehag jag kände vid tanken på homofiler när jag var i tonåren på 50-talet. Det var så det hette på den tiden. Mycket

skumt. I dag känns det helt självklart att det var en präglad och inlärd attityd. Att tycka annorlunda hade ett högt pris. Den som gjorde det ansågs smittad av det skumma och det sjuka. I såna lägen var det lättast att inte ha någon egen uppfattning. Så funkar det.

Hemundervisning i Sverige? Frågan är så liten i Sverige att det knappast finns några enhetliga regler för hur ärenden behandlas när en familj ansöker om rätt att undervisa sitt barn i hemmet.

Huvudlinjerna är följande. Ansökan ställs till Barn- och Ungdomsnämnden i kommunen. Någon skolpeng utgår inte om nämnden ger tillstånd. Tillståndet prövas varje år. Inspektion görs i hemmet. Detaljerna i den praktiska tillämpningen varierar.

I utkastet till ny skollag heter det:

Annat sätt för att fullgöra skolplikten

9 §

Ett skolpliktigt barn skall medges rätt att fullgöra skolplikten på annat sätt än som anges i denna lag, om det framstår som ett fullgott alternativ till den utbildning som annars står barnet till buds enligt föreskrifter i denna lag. Behov av insyn i verksamheten skall kunna tillgodoses.

Medgivande kan lämnas för upp till ett år i sänder. Under dess giltighetstid skall prövas hur verksamheten utfaller. Medgivandet skall återkallas med omedelbar verkan, om nödvändig insyn i verksamheten inte ges eller om det av annat skäl kan antas att det inte längre föreligger förutsättningar för ett medgivande.

Med tanke på vad jag sagt om svenska myndigheter är jag glatt överraskad över att det finns några kommuner som alls givit sitt tillstånd. Det beror väl på

att det är så få fall än så länge. Men hoppfullt i alla fall, tycker jag.

Det är så få elever i Sverige att det knappast finns någon avslutad forskning om hemskolade barn här. Det pågår forskning vid Stockholms Universitet under titeln "Out-of-School Alternatives in Compulsory Education in Sweden: Emerging Policy". Resultaten ska föreligga under hösten 2004.

I USA är hemskola nästan en rörelse. Ungefär hälften väljer där hemskola av religiösa skäl. Forskning i USA tyder på bättre genomsnittliga resultat både under skoltiden och i senare studier och yrkesliv för dem som hemskolats.

En svensk skolminister

Brev från skolminister Ingegerd Wernersson till
Amanda J Petrie som har en webbsida

<http://www.worldzone.net/lifestyles/homeducation/swministryinfo.html>, som tar upp hemundervisning i ett internationellt perspektiv

December 4th, 2000

Ministry of Education and Science Stockholm, Sweden

Minister for Schools and Adult Education

Thank you for your e-mail about home schooling.

Compulsory basic education is according to the School Act meant to give the pupils the knowledge and skills they need to be able to participate in society. The compulsory school is the foundation for further studies on the upper secondary level. This means that the pupils for their development, not least the training of the social skills, almost always need the experience of going to school.

In Sweden there is a possibility, though, for children to carry out their compulsory education in another way than is stated in the School Act, if an equal alternative is offered.

red. This alternative education is supposed to be equivalent of the education provided by the authorities, it must provide the pupil with knowledge and skills and meet the same goals as the public or independent compulsory school.

The local school authorities can give permission for home schooling for one year at a time. The need for monitoring and assessment must be fulfilled, or the permission can be withdrawn. There are about 90 children in Sweden today, where the parents have been permitted to educate them at home.

In the School Act there are also rules about the responsibility for parents to make their children go to school, since there is a law of compulsory school attendance in Sweden. If a child does not come to school and the parents do not try to change this, the parents can be fined by the local authorities. The tool is very seldom used, since the local authorities try to find a solution, which is satisfactory for all parts. This fining system has nothing to do with home schooling, where the parents actually are permitted to educate their children at home.

As a school minister I cannot intervene in individual cases. My general view on the matter of home schooling is this. There may be cases where home schooling is the best alternative for an individual child. In most cases I think a child benefits from being together with and learning together with other children. The national curriculum and the syllabi include goals that are hard to reach without the interaction with other people with different thoughts, knowledge, experiences and insights. That is why I hope that the needs and expectations of most children and young persons can be met by the public educational system and that parents only in exceptional cases choose home schooling. It is also very important that the local authorities carefully follow up, evaluate and support the development of the children who receive their education at home.

Yours sincerely,

I W

Översättning:

Den 4 december, 2000
Utbildningsdepartementet, Stockholm, Sweden
Skolministern

Tack för ert mejl om hemskola.

Obligatorisk grundskola ska enligt Skolförordningen ge eleverna den kunskap och de färdigheter de behöver för att kunna delta i samhället. Den obligatoriska skolan är grunden för fortsatta studier på gymnasienivå. Detta innebär att eleverna för sin utveckling, inte minst beträffande träning av sociala färdigheter, nästan alltid behöver erfarenhet av att gå i skolan.

I Sverige finns det dock möjlighet för barnen att genomgå den obligatoriska skolgången på annat sätt än som anges i Skolförordningen, om ett likvärdigt alternativ finns att tillgå. Detta alternativ förväntas vara likvärdigt med den undervisning som myndigheterna tillhandahåller. Det måste svara mot samma mål som gäller för den allmänna eller enskilda obligatoriska skolan.

De lokala myndigheterna kan ge tillstånd till hemskola ett år i taget. Behovet av tillsyn och utvärdering måste kunna tillmötesgå om inte tillståndet ska dras in. Det finns i dag cirka 90 barn, vars föräldrar har fått tillstånd att undervisa dem hemma.

I Skolförordningen finns det också angivet vilket ansvar föräldrar har för att se till att barnen går i skolan, eftersom det i Sverige finns en lag som föreskriver skolplikt. Om ett barn inte går till skolan och föräl-

drarna inte försöker få sitt barn att ändra på detta, kan föräldrarna dömas till böter av de lokala myndigheterna. Detta verktyg används ytterst sällan eftersom myndigheterna strävar efter att finna lösningar som passar alla parter. Detta system med böter har ingenting att göra med hemskola, där ju föräldrarna fått tillstånd att undervisa sina barn i hemmet.

Som skolminister kan jag inte gripa in enskilda fall. Min allmänna uppfattning om hemskola är denna. Det kan finnas fall där hemundervisning är det bästa alternativet för ett enskilt barn. I de allra flesta fall tror jag att det bästa för barnet är att få vara tillsammans med andra barn och att lära sig tillsammans med andra barn. Målen i de nationella läroplanerna och kursplanerna är svåra att nå utan samspel med andra människor med annorlunda tankar, kunskaper, erfarenheter och insikter. Därför hoppas jag att det allmänna skolsystemet kan svara mot vad de flesta barn och ungdomar behöver och att föräldrar bara i undantagsfall väljer hemskola. Det är också mycket viktigt att de lokala myndigheterna noga utvärderar och ger stöd till de barns utveckling, vilka får sin undervisning hemma.

Med vänlig hälsning,

I W

Lovisa och Ari

Dokumentären om Lovisa och Ari vill ge en känsla av hur Ari är och hur hans mamma tänkt om honom. Filmen väcker fler frågor än den besvarar. Att väcka frågor är syftet med filmerna på DVD-skivan och boken. Jag vill dela med mig av mina funderingar och säga ungefär: Se här! Visst är det spännande att fundera om de här sakerna! Har inte ni också haft funderingar om skolan? Kolla!

Det finns folk som har intressanta idéer och som gör häftiga saker utan att fråga experter om det är rätt eller fel! Undrar vad som händer om flera människor börjar tänka fritt på egen hand!

Ari är en pojke som är 8 år och bor med sin mamma Lovisa i Värmland. De bor i en stuga på landet. En grannfamilj finns i närheten som också har barn, bland annat en pojke i Aris ålder.

Några dagar i maj 2002 besökte jag Ari och Lovisa. Ari har haft sin mamma som lärarinna det första skolåret. Mamma Lovisa behöver inte jobba så mycket och kan därför vara med Ari större delen av sin tid trots att

hon är ensamstående. Det är naturligtvis inget lätt val. Jag kan både beundra och undra när jag möter människor som valt att gå sin egen väg, även när vägen ter sig så enslig. Lovisa berättar varför hon valde som hon gjort.

Lovisa:

”Beslutet kommer egentligen först den dag jag sitter och skriver min ansökan om hemskola. Det har ju växt fram väldigt gradvis. Det är ingenting som jag har kommit på över en natt, att nu ska jag hemskola.

Jag har alltid varit intresserad av hur man lär sig saker och ting. Vad är det som gör att vissa saker fastnar och andra inte? För jag har själv inte haft det lika lätt. Det har gått i berg och dal och jag har tyckt det varit så fascinerande att jag kunde vara jättebra i ett ämne ena stunden och jättedålig i nästa. Och så tänkte jag: Ska mitt barn få det så här också?

Sen såg jag ganska tydligt att han är väldigt klok och väldigt intelligent och då blev jag så fascinerad och tänkte att jag måste verkligen behandla det här varsam.

Han ska känna sig älskad, ska känna sig trygg och han ska få lov att skapa fritt. Att han inte avbryts, att han får göra det i sin takt och på sina villkor.

I dag är det jättefint väder. Då går vi ut och sår eller vad det nu är. Vi följer naturen på ett annat sätt. Jag tänker på barnen som sitter inne i en skolsal och fröken kanske sitter och läser något jättespännande för dem. Men när det är så här vackert väder, då vill jag ha med honom ute. Då vill jag gå ut i skogen och ha kontakt

med det som är runtomkring honom här också. Inte bara andra barn, utan även äldre människor, spädbarn – alla åldrar. Han ska umgås med allt!

Till exempel om jag känner att för hans utveckling just nu vore det bättre att få in något annat, då kan jag göra det. Då är jag inte bunden av en timplan. Jag har en kursplan, men den kan jag ju ändra på hela tiden.

Som när vi fick besök av en holländare. Okej, när han är här då är det Holland som gäller. Då är det in i encyklopedin och vi läser och slår, läser om Holland. Och så tar vi med oss en massa böcker från biblioteket och så pumpar vi den här stackars killen om Holland och då har han lärt sig det!

Holländaren kom hit på en cykel och då får Ari lära sig lite om cyklar och så vidare. Vi tar det när det kommer. Så vill ju jag också leva! Jag vill inte ha en timplan.

Hans skola, eller vad man ska kalla det, är mera som ett universitet. Han går och plockar ämnen.”

*

Soldier Meadows, Nevada, USA

Filmen om den andra familjen som valt hemskola är inspelad på Soldier Meadows, en ranch i norra Nevada, USA. Platsen är en av de ensligaste jag sett och saknar elektricitet och telefon. En diesel i ett skjul morrar dygnet runt och genererar den el de behöver.

På 1800-talet var Soldier Meadows en garnison för soldater som skulle skydda invandrarna och nybyggarna som drog västerut genom Nevada.

Här bor familjen Hedges: pappa Mackey, mamma Candi och sonen Sam, 17 år – en riktig Macahan-familj på 2000-talet.

Det är alldeles för långt till närmaste skola och Sam har sin PC uppkopplad till satellit och arbetar med alla ämnen via internet. Han får hjälp med sina studier av lärare i en skola i Montana och förstås pappa och mamma. Mackey och Candi har två vuxna söner som också fått hemundervisning. Då har de bott närmare civilisationen och deras val att undervisa i hemmet är inte främst en fråga om hur tillgänglig skolan är och inte heller har de valt av religiösa skäl.

Soldier Meadows för mig tillbaka i tiden. Först till min barndoms Vilda Västern-filmer och från bilderna med indianer, nybyggare och soldater till närvaron av allt detta i nuet. Byggnaderna på Soldier Meadows är små med kraftiga väggar av sten. De är kvar i originalskick i stort sett. Pappa Mackey, mamma Candi och sonen Sam kunde lika gärna ha levt för hundra år sedan.

Mackey Hedges blev avkastad från en häst för några år sedan. Han knäckte bäckenbenet och blev sängliggande i tre månader. För att han inte skulle bli vansinnig av sysslöshet, gav hans fru Candi honom förslaget att skriva ner de historier han brukade berätta. Resultatet blev en kritikerrosad och prisbelönt bok med titeln "Last Buckaroo". Buckaroo är ett slags cowboy som finns i nordvästra USA.

För mig kändes det bra att möta människor som fortfarande tänker som jag tror att utvandrarerna tänkte när de lämnat Europas fogdar och präster bakom sig och tog ansvaret för sina liv, tog det i egna händer.

Här följer en utskrift av intervjuerna i filmen.

De kursiverade avsnitten är mina kommentarer eller frågor.

- Varför hemskola?

Mackey:

"Det hade inget att göra med politik, religion eller nåt sånt, men vår andra son gick i skolan och hans mamma tog hem honom för hon märkte att han berättade för lärarinnan:

- Det är för svårt! Jag förstår inte.

Och då sa lärarinnan:

- OK, då behöver du inte göra det som är svårt.

Men hans mamma sa:

- Du ska visst göra det som är svårt.

Så hon tog hem honom och började lära honom hemma. Vi förstod att han hade en form av dyslexi som verkligen gjorde det svårt för honom. Men det var inget de upptäckte i skolan. Det var vi som gjorde det. Vi upptäckte att han hade svårigheter, men lärarinnan gjorde inget för att få honom att arbeta.

Han sa:

-Det är svårt!

Lärarinnan bara gav honom något som inte var svårt. Genom att ge honom arbete som inte var svårt fick han höga betyg. Han kom förstås efter alla andra i sin ålder så vi tog hem honom. Ja, det var hans mamma som gjorde det och började undervisa honom.

Han tog examen på college och insåg att det inte var för honom, men han tog i alla fall examen och han kan läsa och skriva! Jag är inte säker på att han klarat av att gå ut skolan. De tyckte inte det var tillräckligt viktigt att driva på honom. Och de såg inte att han hade svårigheter.”

- Det är liksom självklart att dina barn får hemskola för det finns inga skolor i närheten. Är det enda orsaken till att ni har hemskola eller finns det andra skäl?

Candi:

”Nå, i vissa fall var det så. Vår andra son blev hemskolad för att han hade inlärningssvårigheter. Och vår äldste blev hemskolad för vi flyttade ut. När vi bor där

de kan gå i vanliga skolor, om de vill, så kan de göra det. Vill de inte, så slipper de.

När det gäller utbildningen så är internet bättre än böcker. För mig och mina barn är det bättre än att gå i skolan. De slipper gruppsyck, de har sin kursplan, de gör vad de ska och de kan sen gå och göra vad de vill.

Det vore trevligare om vi hade några fler barn i trakten, men det bara inte finns några! Vi hade sju barn som bodde i den andra ranchen och det var skoj! De red fram och tillbaka och så. De hade hemskola också."

- När det gäller gruppsyck, för jag tycker det är intressant, vad tror du är typiskt för ett barn, oberoende av den inlärningsstil de har, när de har sluppit att utsättas för gruppsyck. Tror du det har påverkat hur de ser sig själva, om du förstår vad jag menar?

Candi:

"O ja, visst gör jag det! I början kan de undra, men det går snart över. Vår äldste son skulle gå i skolan och vi hade inte handlat åt honom och hans Levi's-jeans var lite för korta. Han växte ju också! Jag skulle ha köpt åt honom. Jag tänkte aldrig på gruppsyck förrän han såg ner på sina Levi's och sa: 'Gee! Nu kommer de andra reta mig för mina korta byxor'.

Men det var ingen stor sak. Han sa att det var OK, 'det är vad jag har och det är sån här jag är. Gillar ni inte det, så OK, jag behöver inte höra till er grupp'.

Att göra saker i grupp är för det mesta lite svårare för honom. Det är svårt att bli en som passar in i grupper. För de har aldrig lärt sig spela basket med ett lag. Laget för dem har varit familjen. Och det är bra. De

känner av gruppptrycket men det blir inte så viktigt som det tycks bli för barn som utsätts för det tidigt. Liksom att, ja folk kanske inte gillar den här sidan av mig men jag är OK. Jag kan hantera det här. Jag vet vem jag är. Jag är Buck, Jed eller Sam eller vem det nu är. Så här tänker jag och tycker jag. Tycker folk inte om det så är det OK. Alla får ha sin uppfattning. De har inte något starkt behov av tillhörighet. Behovet av att pierca ögonbrynen eller näsan och sånt.

Vi tog vår äldste son till en ungdomskonferens och vi släppte av honom vid kyrkan. Han skulle gå med ungdomarna i kyrkgruppen. De var ca 20 och alla pojkar hade byxor, vit skjorta, slips och jacka och vår son hade sin westernjacka och cowboyhatt. Han var väl 16-17 år och jag såg mig omkring och sa: 'Vill du lämna hatten i bilen? Det skulle jag ha gjort! Om jag hade varit tonåring skulle jag inte velat vara annorlunda.' Och han sa: 'Gee, nej. Jag har alltid hatten på.' Och det hade han"

-Vad hände?

"Jo, någon sa, oj, du har hatt. Den är snygg.

Det var allt som sades om det. Det bekymrade honom inte att han var annorlunda. Vi har också lärt honom att... Ja, eftersom vår äldste son var med i en grupp för speciellt begåvade barn hade de en psykolog, hon sa: 'När är det en tillgång att vara begåvad och när är det en förbannelse?'

Hon visade bilder på en pianist. I den första spelade han så att noterna flög runt pianot. I den andra höll han upp sina händer och han hade tio fingrar på varje. Jättebra för att spela piano men problem då han köpte

handskar. Ibland är det som är annorlunda inte nödvändigtvis fördelaktigt. Inte ens att vara specialbegåvad på ett visst område.

Det hjälpte oss att förstå och lära våra barn att det är OK att vara annorlunda. Det är OK att vara elev med toppbetyg. För en del ungar är intelligenta och andra barn retar dem. För att de själva inte är så smarta. Och de smarta strular på lektionerna för att undvika de betyg de skulle kunna få. Och om de sen hamnar med fel kompisar, Gud förbjude! Det måste vara det värsta. Det hjälpte i alla fall oss att lära våra barn att du är OK! Det är OK att inte följa mängden. Du kan vara dig själv oavsett vilken situation du befinner dig i.

När de gick i allmän skola var det många barn som inte förstod att man kunde vilja sitta i fred och läsa en bok. De kunde inte fatta vad det skulle vara bra för! För de var hela tiden med sina kompisar och så.

Men våra pojkar lärde sig att vara nöjda med sitt eget sällskap. Jag tror det är verkligen viktigt, även för vuxna, att lära sig tycka om sitt eget sällskap.

När jag gifte mig och vi flyttade ut hit, var det riktigt svårt. Jag var tvungen att lära mig! Det var inte så dumt. Jag tror faktiskt de lär sig mycket mera. De lär sig vara med folk på ett nära sätt och det är nyttigt för dem.

Men viktigast är att de lär sig gilla sig själva och vad de är för ena, att det är OK att vara sig själva. Vilket sätt att vara som de nu än väljer."

Sam:

"Jag gick i två skolor i Utah, en i Montana och en i södra Nevada. Förutom det har jag gått i hemskola

resten av livet. Jag gick i lekskolan, trean eller fyran och sexan i vanlig skola.”

-Intressant! Du kan alltså jämföra de två. Så, vad tycker du? Vilket är bäst?

”Hm, de flesta ungdomar som vill ha folk omkring sig föredrar vanliga skolor, men de som har det svårt med sitt skolarbete, för dem är det lättare att gå i hemskola. Deras föräldrar kan hjälpa dem att nå de mål som de ska. I vanliga skolor krävs att alla ska jobba i samma takt. Exempelvis, alla är på sidan 36 och ingen får gå till sidan 37 förrän alla är klara med sid 36.”

-Vad tycker du om det?

”Det hindrar en del, för klassen kan bara arbeta i takt med de långsamma. Hemskola gör att du kan arbeta i din egen takt. Är du riktigt bra kan du klara av kursen snabbt och bli klar före årets slut och börja på nästa årskurs och bli klar med gymnasiet.

För de elever som behöver mera uppmärksamhet... med det här programmet: jag har en länk, så om jag skickar ett mejl till rektorsexpeditionen i skolan så tar de kontakt med nån lärare där som återkommer till mig och hjälper mig med mitt problem. Så om jag har ett matteproblem skriver jag dit och en mattelärare går till en dator, läser mitt mejl och skickar svar till mig.

- Så det funkar bra för dig. Hur är det med ungdomar i din egen ålder?

”Det kommer något enstaka besök men inte särskilt ofta.”

- *Saknar du det, andra i din ålder?*

"Ibland. Det finns tillfällen då jag saknar det och tillfällen då jag har en uppgift i ett ämne jag tycker är riktigt svårt. Då är jag glad att jag är här ute för då kan min mamma hjälpa mig. Lärarna som jag e-postar till kan ge mig all den hjälp jag behöver. De behöver inte ge sig av och hjälpa någon annan. Så det hjälper mig mer än om jag skulle gå i vanlig skola."

- *Hur långa ridturer gör du?*

"Det rör sig om 4-5 timmar."

- *Och hur långt?*

"Någonstans mellan några kilometer till flera mil."

Mackey:

"Alla tre pojkarna har varit olika. Den äldste tog ett SAT-test för college och låg bland de två procenten bästa. Den andre hade fullt sjå att klara gymnasiet. Så vi hade två ytterligheter. Och Sam hamnar i mitten. Han är en stabil medelgod elev. Han får jobba för att få bra betyg. Det händer att han får toppbetyg och ibland går det sämre. Inget går av sig självt.

För den äldste gick allt lätt. Eftersom allt gick lätt i gymnasiet tror jag han fick det svårare när han började på college. Inte ens när han pluggade hemma, trots att vi försökte pusha på, utnyttjade han någonsin sin fulla kapacitet.

Även i hemskolan så lät vi honom slippa undan för lätt. Så skulle det inte göras. Vi borde ha agerat annorlunda. Men... man lär så länge man lever!

Jag sa häromdan att på 8 000 kvadratmiles (två gånger Östergötland) bor det 18 personer. Inga kompisar för barnen. Ingen av pojkarna pratade någonsin barnspråk. De började med trestaviga ord, som vuxna, redan från början. Men vi förstod, efter vår äldste son och mellansonen, saker som vi inte ville att Sam skulle få svårt med. Därför ville vi göra något åt det. Tidigare fattade vi inte problemet.

Den äldste var smart och hade lätt att umgås med vuxna så därför fick han lätt att umgås med barn. Den andre kom och hade aldrig varit med jämnåriga. När han till slut kom i ett läge där han måste vara med tonåringar och de retade honom råkade han hela tiden i slagsmål. Det var inget han skrattade bort som han annars skulle ha lärt sig göra.

Så med Sam har vi tagit varje tillfälle och hans mamma tar honom till kyrkan i stan till ungdomsgrupperna där. I veckan var det en träff i Reno. Så de åkte till Reno. Han har en liten vän där – en flicka. Inte en flickvän! En vän som är en flicka! Varje gång de åker till stan så går de på bio till exempel. Och här ger de sig ut och jagar och sånt. Dom har kul ihop.

Nåt som jag inte hör talas om när det gäller hemskola och som jag lagt märke till med alla pojkarna, det är att ingen av dom har blivit utsatt för gruppträck. De har ingen aning om vad det inneär att behöva klä sig på ett speciellt sätt eller kamma håret eller ha ring i näsan. Inte för att vi har lärt dom, det är bara att de inte varit med folk.

När de är i stan och ser folk... De bara noterar att de klär sig annorlunda eller att den gruppen klär sig

annorlunda. Om de vill ha slitna kläder så har de slitna kläder. Om de vill ha fina kläder så har de fina kläder. De känner inte till att om de ska in till stan måste de klä sig i en viss stil.

Något annat jag märkt med alla tre pojkarna och jag vet inte om det är vanligt eller om det kommer av sätet de blivit uppfostrade. De har ingen uppfattning om vad det är att ljuga. Jag vet inte om att ljuga är något som man lär sig för att vara i en grupp, för att få folk att se hur dålig eller bra du är, vad du kan eller inte kan göra.

Frågar du Sam om han kan göra något, svarar han ja om han kan, om inte säger han nej. Frågar du om han gjort något och han vet att du kommer bli arg på honom så vet han också att du blir arg för att han inte gjort det, inte för att han gjort det på fel sätt.

Jag vet inte om det kommer av hemskolning eller bara familjen. Men jag vet att när jag gick i skolan, då brukade alla ljuga om hur snabb deras bil var eller hur många tjejer de haft kvällen innan och såna grejer. Jag kan inte komma på att någon av våra pojkar behövt hålla på så. Alla tre – vad är det man säger...What you see is what you get. Om du frågar dem får du svar. Gillar du inte svaret är det ditt problem!"

*

Förbannad, deprimerad, glad

En god vän till mig är rektor. Han läste ett utkast till denna bok och ville låta lärare på sin skola ta del av texten. Jag blev förstås nyfiken på reaktionerna. Tre lärare reagerade. En blev urförbannad, en blev deprimerad och en blev jätteglad. Självt blev jag ganska nöjd.

Jag har full förståelse för alla tre reaktionerna. Som lärare ligger det nära till hands att bli kränkt av kritik som är så allvarlig som den jag tar upp. Det är svårt att ta till sig innehållet och synpunkterna utan att bli nedstämd. Det kan ändå kännas befriande att känna igen en beskrivning av det som känts förnedrande och svårt.

Värre än allt detta som lärare kan känna, är den desperation som kan gripa en förälder. En som hoppas att skolan trots allt är en god plats för barnen.

En tröst kan vara att ingen kan undkomma. På ett eller annat sätt är vi alla drabbade. Återigen vill jag säga att den kärlek och omsorg föräldrar ger sina barn har en läkande kraft som inte kan överskattas. Ibland kan jag få intryck av att samhället och dess debattörer vill skydda barnen från föräldrars inflytande, snarare

än tvärtom. När jag var ung och läste samhällskritiska böcker brukade jag alltid sakna en konkret handlingsplan för att komma ur eländet. Så nu tänkte jag inte vara sån själv! Men, tyvärr, en konkret handlingsplan eller annan easy fix finns inte.

Hemskola tror jag inte är lösningen. Jag hyser respekt och beundran för dem som vågar ta steget ut ur samhällets omsorger och beskydd. De visar på vägen till något annorlunda och får oss att fundera. I USA har hemskolorna kommit så långt att de utvecklat internet-baserade system både för kurser och för examination av elever. I Sverige har vi friskolor varav en del banar nya vägar och andra trampar baklänges.

Lösningen på skolans problem är skolans upplösning. Vad som kommer efter den upplösningen kan jag bara ana. Men hoppet ligger i det faktum att människan har en medfödd lust att lära, skapa och utvecklas. Bara rädsla, tvång och förnedring kan knäcka en människas lust att lära, skapa och utvecklas.

Därför tänker jag inte komma med en ritning på hur lösningen ska se ut. Poängen är nämligen att mängder av lösningar måste tillåtas och prövas utan att en ska vara bättre än alla andra. Däremot ska jag fortlöpande ge den information jag kan till stöd för ett allt bredare samtal om hur upplösningen av skolan ska kunna gå till, utan att vi kastar ut barnet med badvattnet. Hemsidan heter www.slutaskolan.nu. Kanske får jag material till en version 2 av denna bok.

Till dess: Ur förfallet gror nya frön!

Lista över några böcker och skrifter

De kanske lämpade av Peter Høeg, Norstedts, ISBN 91-1960432-7. Roman.

The Underground History of American Education - An Intimate Investigation Into the Problem of Modern Schooling av John Taylor Gatto, The Oxford Village Press, New York, ISBN 0-945-70004-0 (pbk.) En historisk bakgrund till skolan i västvärlden.

Dumbing Us Down, The Hidden Curriculum of Compulsory Schooling av John Taylor Gatto, New Society Publishers, ISBN 0-86571-448-7. Debattbok.

Skola och Makt av Anders Persson, Carlssons Bokförlag, ISBN 91-7798-858-2. Forskningsrapport.

I barnens och nationens intresse, Socialliberal reformpolitik 1903-1930 av Kajsa Ohrlander, Studies in Education and Psychology 30, Högskolan för Lärarutbildning i Stockholm, distr Almqvist & Wiksell, ISBN 91-22-01480-2. Avhandling.

A Randomized Controlled Trial in the Rehabilitation of the Child with Traumatic Brain Injury: Conventional Approach vs. Family Participation Methodology av Lucia Willadina Braga, Ph.D., Sarah Network of Hospitals for the Locomotor System, Brasilia, Brazil. Artikel.

Human Brain and Human Learning av Leslie A. Hart, Longman Inc., New York. ISBN 0-582-28380-9. En bok om hjärnan från ett pedagogiskt perspektiv.

Tankekraft av Bodil Jönsson, Brombergs. ISBN 91-7608-931-2. Debattbok.

Människan som mål av Alberto Moravia, Bonniers 1965. Novellsamling.

Tragedy & Hope: A History of the World in Our Time av Carroll Quigley, ISBN 0-94500-110X. Avhandling.